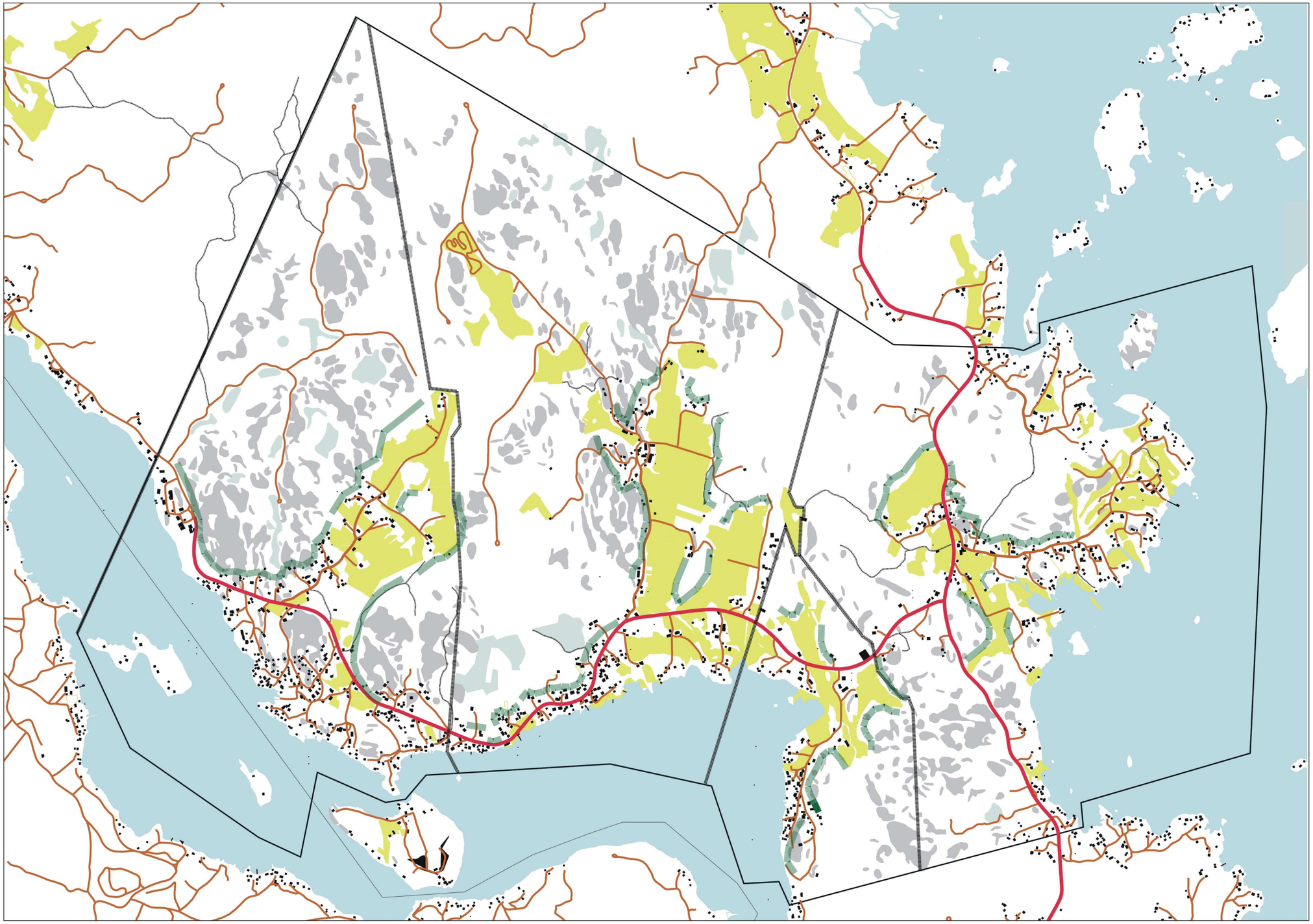

PORVOO, FAGERSTA-VOOLAHTI-GRÄNNÄS-GÄDDRAG-OSAYLEISKAAVA-ALUEEN KULTTUURIYMPÄRISTÖSELVITYS

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson 2017

JOHDANTO

Porvoon kaupungin Fagersta-Voolahti-Grännäs-Gäddrag – alueelle laaditaan oikeusvaikutteinen, suoraan kyläasutusta ja rakentamista ohjaava osayleiskaava. Osayleiskaavatyötä varten on laadittu tässä raportissa esiteltävä kulttuuriympäristöselvitys. Selvityksen tilaajana on Porvoon kaupunki Kaupunkisuunnittelu ja tilaajan edustajana on toiminut yleiskaavapäällikkö Maija-Riitta Kontio.

Fagersta-Voolahti-Grännäs-Gäddrag-kulttuuriympäristöselvityksen tehtävänä on ollut tunnistaa osayleiskaavatyössä huomioon otettavat arvokkaat rakennetun kulttuuriympäristön kohteet ja alueet sekä selvittää, onko rakentamistavassa, rakennusten ryhmittelyssä ja sijoittelussa tunnistettavissa sellaisia alueellisia ja paikallisia piirteitä, ts. alueen omaa perinnetta, jota voitaisiin ottaa huomioon maankäytön suunnittelussa ja uudisrakentamisen ohjauksessa. Selvityksen pohjalta tulee voida arvioida uuden rakentamisen ja osayleiskaavaratkaisujen vaikutuksia olemassa olevaan rakennettuun ympäristöön ja maiseman historiallisiin piirteisiin.

Kulttuuriympäristöselvityksen raportissa tarkastellaan alueen rakennetun kulttuuriympäristön historiaa, nykytilaa ja keskeisiä ominaispiirteitä. Tämän tarkastelu luo perustan alueen rakennushistoriallisten, historiallisten ja ympäristöllisten arvojen analyysille. Tarkastelu on laadittu kylittäin, johtuen siitä että suunnittelualueen neljä kylää ovat osoittautuneet maankäytön ja rakentamisen historian kannalta erilaisiksi. Erilaisista lähtökohdista johtuvat ominaispiirteet ovat edelleen havaittavissa ja ne lisäävät rakennetun kulttuuriympäristön kiinnostavuutta ja kerronnallisuutta.

Raportissa kuvaillaan alueen ja rakennusten inventoinnissa käytettyjä menetelmiä ja kohteiden valinnan ja arvotuksen perusteita. Inventointi on rajattu koskemaan kulttuurihistoriallisesti merkittäviä ympäristö- ja rakennuskohteita. Kohteiden arvotusperiaatteita on käsitelty ohjausryhmän kokouksissa. Kohteiden tunnistamisen lähtötietoja on koottu aiemmista inventoinneista, rakennussuojeluasiakirjoista ja historiallista kartta-aineistoa analysoimalla. Lukuisilla maastokäynneillä on tarkasteltu alueen rakennuskantaa käytännössä kokonaisuudessaan ja on löydetty lukuisia aiemmin tunnistamattomia kohteita, joita on pidettävä kulttuurihistoriallisesti merkittävinä. Inventoinnin perusteella esitetään arvokkaiksi luokiteltuja kohteita koskevia suojelusuosituksia. Selvitys ei ole suojeluluettelo, vaan yleiskaavassa ratkaistaan, miten selvityksessä esiin tuodut kulttuuriympäristön arvot otetaan huomioon.

Yleiskaavassa huomioon otettavista tai suojeltavista kulttuuriympäristön kohteista on laadittu inventointikortit. Myös inventoinnin yhteydessä havaituista potentiaalisista suojelukohteista, joita ei kuitenkaan ole esitetty suojeltavaksi, on laadittu inventointikortit. Inventointitiedot on kirjattu paikkatietomuotoon.

Selvitystyön ohjausryhmään ovat kuuluneet Maija-Riitta Kontio, Hilkka Jokela ja Riikka Rossi Porvoon kaupunkisuunnittelun edustajina sekä Juha Vuorinen Porvoon museon edustajana. Ohjausryhmä on kokoontunut selvitystyön aikana neljä kertaa.

Selvityksen laatimisesta on vastannut Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy (pääkonsultti) yhteistyössä Arkkitehtitoimisto Kristina Karlssonin kanssa (alikonsultti). Selvityksen laatimiseen ovat osallistuneet arkkitehdit Mona Schalin, Kristina Karlsson, Marica Schalin ja Varvara Protassova sekä taiteen. yo Liisi Wartiainen.

SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto 3

Selvityskohde, kartta 5

1. SELVITYSTYÖN MENETELMÄT JA VAIHEET 5

1.1 Selvityksen tarkoitus

1.2 Selvitysalueen rajaus

1.3 Inventointityö, rajaus ja metodit

1.4 Lähdeaineisto

2. AIKAISEMMAT INVENTOINNIT, SELVITYKSET JA SUOJELUKOHTEET 10

3. ARVOT JA SUOJELUSUOSITUKSET 12

4. SELVITYSALUEEN RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ 14

4.1 Fagersta, 4.2 Voolahti, 4.3 Grännäs, 4.4 Gäddrag

Nykyinen kylärakenne ja kulttuuriympäristö, kartta ja selostus

Vaalittavat ominaispiirteet, kartta

Kulttuuriympäristön kohteet, kartta

5. RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOKKAAT ALUEKOKONAISUUDET 24

KYLÄKOHTAISET SELVITYKSET

415 FAGERSTA 37

480 VOOLAHTI 67

419 GRÄNNÄS 125

420 GÄDDRAG 143

1. Rakennetun kulttuuriympäristön historia, alueen nykytilan kulttuuri-historialliset lähtökohdat

2 Kulttuuriympäristön nykytila

3. Rakennetun kulttuuriympäristön arvot ja merkittävyys

Lähteet 207

Liitteet

Kohdeluettelo

Kohdekartat

Inventointikortit

SELVITYSKOHDE

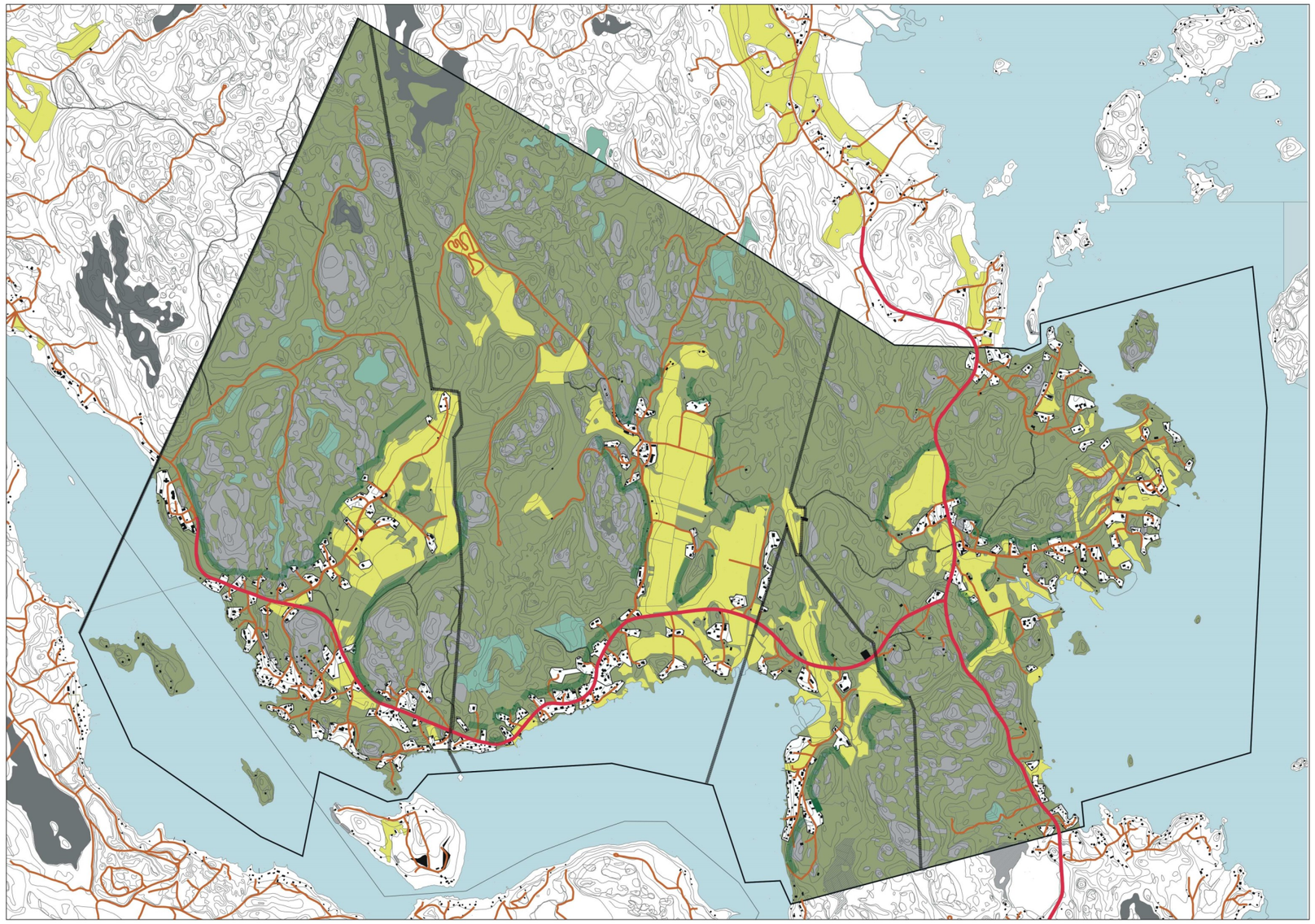

FAGERSTA-VOOLAHTI-GRÄNNÄS-GÄDDRAG-OSAYLEISKAAVA-ALUE

Alue koostuu neljästä vanhasta maarekisterikylästä. Kylillä on pitkä historia, josta on tietoa 1500-luvulta alkaen. Ennen 1800 -lukua asutus oli keskittynyt kylätonteille ja aivan niiden liepeille. Vasta 1800-luvun alkupuolella asutusta oli vähäisessä määrin muuallakin kuin kylätonteilla. 1800-luvun loppupuolella kaikissa kylissä taloja rakennettiin lisää ja enenevässä määrin 1900-luvulle tultaessa ja sen alkuvuosikymmeninä.

Nykyään asukkaita on alueella lähes 500: Fagerstassa 172, Voolahdessa 194, Grännäsin kylässä 46 ja Gäddragissa 75 asukasta. Asutus on keskittynyt lähelle rantaa, noin 70% väestä asuu alle 300 metrin päässä meren rannasta. Asuinrakennuksia (yhden asunnon taloja) alueella on noin 280 ja lomaasuntoja noin 124 kpl. Asuinrakennuspaikkoja alueella on noin 230 ja lomarakennuspaikkoja noin 95 kpl. Alueella on arviolta n. 1000 rakennusta (asuinrakennuksia, erilaisia talousrakennuksia lähes 700, maatilan rakennuksia, muutama koulurakennus, kurssikeskus, asuntolatiloja, kappeli, kaksi myymälää jne.).

1. SELVITYSTYÖN MENETELMÄT JA VAIHEET

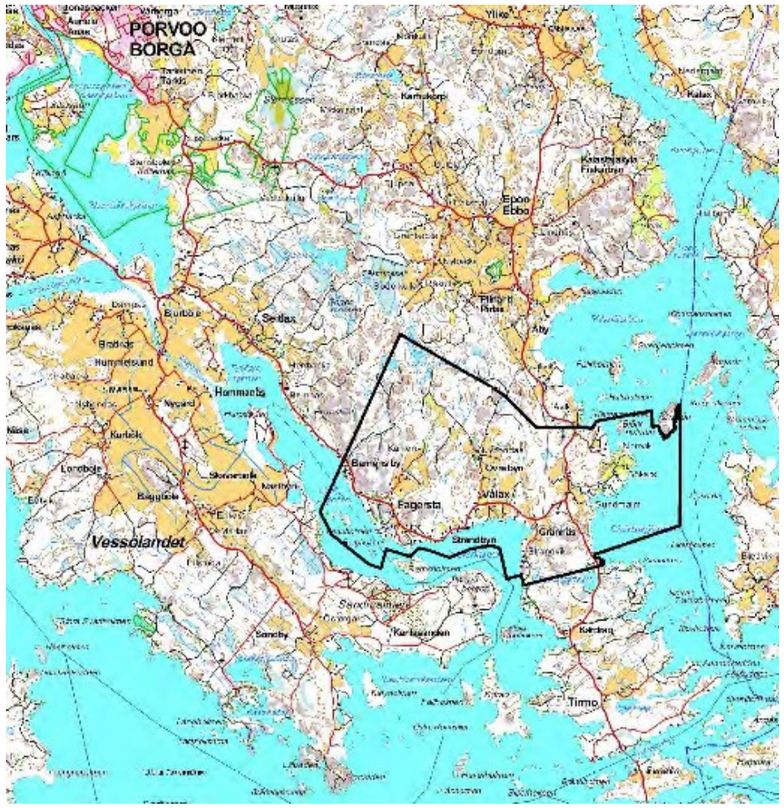

Selvitysalueen rajaus

1.1 Selvityksen tarkoitus

Selvitys on laadittu palvelemaan Porvoon kaupungin Fagersta-Voolahti-Grännäs-Gäddrag – alueen osayleiskaavatyötä. Selvityksen tavoitteena on esittää oikeusvaikutteisen, suoraan kyläasutusta ja rakentamista ohjaavan osayleiskaavan tarpeeseen riittävän kattavaa tietoa alueen säilyneestä rakennetusta kulttuuriympäristöstä ja sen ominaispiirteistä, jotta selvityksen pohjalta voidaan arvioida uuden rakentamisen ja osayleiskaavaratkaisujen vaikutuksia olemassa olevaan rakennettuun ympäristöön ja maiseman historiallisiin piirteisiin.

Selvitystyön tehtävänä on ollut kartoittaa ja tunnistaa alueen kulttuurihistoriallisesti merkittävä rakennuskanta ja alueet, sekä analysoida niiden ominaispiirteitä ja kulttuurihistoriallista arvoa. Tehtävänä on lisäksi ollut selvittää, onko rakentamistavassa, rakennusten ryhmittelyssä ja sijoittelussa tunnistettavissa sellaista alueen omaa perinnetta, jota voitaisiin ottaa huomioon maankäytön suunnittelussa ja uudisrakentamisen ohjauksessa.

Selvityksessä on esitetty osayleiskaavatyössä huomioon otettavat arvokkaat rakennetun kulttuuriympäristön kohteet ja alueet, inventointikortteihin on kirjattu kohdekohtaiset suojelusuositukset. Kohteiden arvotusperiaatteita on käsitelty ohjausryhmän kokouksissa. Selvitys ei ole suojeluluettelo, vaan osayleiskaavassa ratkaistaan, miten selvityksessä esiintuodut kulttuuriympäristön arvot otetaan huomioon.

1.2 Selvitysalueen rajaus

Fagersta-Voolahti-Grännäs-Gäddrag-osa-yleiskaavan suunnittelualueen pinta-ala on kokonaisuudessaan noin 24 km², josta maata on noin 18km² ja vesialuetta noin 6 km².

1.3 Inventointityö, rajaus ja metodit

Työssä on pyritty kartoittamaan kaikki kulttuuriympäristön arvojen vaalimisen kannalta merkittävät kohteet ja alueet. Maastotyötä edelsi ja sen rinnalla jatkui huolellinen lähtöaineiston läpikäyminen. Lähtötietoa alueen rakennusperinteestä, kulttuuriympäristön kehityksestä ja siihen vaikuttaneista muutoksista koottiin lähdekirjallisuudesta, arkistolähteistä ja aiemmista selvityksistä. Arkisto- ja kartta-aineiston avulla pyrittiin paikantamaan uudet, aiempien inventointien ulkopuolelle jääneet rakennetun kulttuuriympäristön kohteet.

Inventointityö tehtiin kesän ja syksyn 2017 aikana. Maastokäyntejä tehtiin yhteensä 10 päivänä. Maastotyössä kohteet valokuvattiin (vähintään 4 kuvaa/kohde) ja kirjattiin inventointitiedot. Haastatteluja tehtiin satunnaisesti.

Tiedotus

Inventointityöstä on tiedotettu Porvoon kaupungin kaavoituksen verkkosivuilla. Inventoitavien kohteiden suuresta lukumäärästä johtuen ei inventointiajankohdista ole ollut mahdollista sopia etukäteen jokaisen maanomistajan kanssa. Inventointien yhteydessä tavoitetuille maanomistajille on jaettu inventointia koskeva tiedote.

Alueen asukkailta kerätty tieto

Maastoinventointien yhteydessä tehdyt asukashaastattelut ovat tuoneet selvitykseen arvokasta tietoa rakennuksista ja alueen elinkeinohistoriasta. Selvityksen tekijät saivat Grännäsin koululla 25.10.2017 järjestetyn suunnittelupajan ja asukastapaamisen yhteydessä arvokasta lisätietoa ja tietoa yksityiskokoelmien valokuvista.

Inventoitavien kohteiden valinta

Jo ennestään tunnettujen kohteiden lisäksi on uusien inventoitavien kohteiden tunnistamiseksi tarkasteltu alueen kiinteistönmuodostusta ja rakentumista eri-ikäisten karttojen, Maanmittauslaitoksen kiinteistötietokannan sekä kiinteistörekisterin antamien rakennusvuositietojen tietojen avulla. Johtuen tiiviistä, kylämäisestä rakennustavasta on tarkastelualueen lähes kaikki rakennukset paikannettu ja tarkistettu maastoinventointien yhteydessä.

Maastoinventointien perusteella on osayleiskaavassa huomioon otettavista tai suojeltavista kulttuuriympäristön kohteista laadittu inventointikortit. Myös potentiaalisista suojelukohteista, joita ei kuitenkaan ole lopullisessa inventoinnissa esitetty suojeltavaksi, on laadittu inventointikortit. Maatilojen talousrakennukset sekä muiden pihapiirien sivu- ja talousrakennukset

on inventoitu asuinrakennusten yhteydessä osana näiden muodostamaa kokonaisuutta. Arvokkaiksi arvotetuista ja suojeltavaksi esitettävistä talous- ja sivurakennuksista on laadittu omat inventointikortit.

Inventointityö ei ole ainoastaan arvokkaiden ja suojeltavien kohteiden kartoittamista, vaan työn yhteydessä on myös pyritty paikantamaan ja inventoimaan silmämääräisesti huonokuntoisia häviämässä olevia rakennuksia ja sitä kautta keräämään mahdollisimman kattavaa tietoa alueen vanhasta rakennuskannasta. Rakennusten teknistä kuntoa ei ole arvioitu tämän inventoinnin yhteydessä, vaan se tehdään tarvittaessa kiinteistönomistajien myöhemmin teettämissä kuntotutkimuksissa.

Inventoinnin ulkopuolelle jätetyt kohteet

Vuoden 1980 jälkeen toteutetut kohteet on käytännössä rajattu inventoinnin ulkopuolelle, samoin säilyneet vanhemmat kohteet, joiden suojeluarvo on muutosten myötä merkittävästi heikentynyt tai kokonaan hävinnyt. Rakennushistoriallisesti arvokkaat muutetut kohteet, joiden arvon palauttaminen on nähty mahdolliseksi myöhemmissä korjauksissa, on kuitenkin sisällytetty inventointiin.

Inventoinnin johtopäätökset ja raportointi

Maastoinventointien yhteydessä kulttuurihistoriallisesti, rakennushistoriallisesti tai maisemallisesti ja kyläkuvallisesti arvokkaiksi luokiteltujen kohteiden inventointitiedot on koottu excel - taulukkoon. Kohteisiin on liitetty koordinaattitiedot, joiden avulla inventointitieto viedään paikkatietomuotoon. Kohteet on lisäksi merkitty numeroin erilliselle dwg-muotoiselle inventointikartalle.

Kohteiden osalta on kirjattu perustietojen (kylä, kiinteistö, nimi) ja inventointitietojen (inventointiajankohta, aiemmat inventoinnit) lisäksi lyhyt kohdekuvaus. Historiakuvaukset on jouduttu rajaamaan haastatteluissa saatuihin sekä alueen aiemmista inventoinneista ja historiikeista löytyviin tietoihin. Arkistotutkimusta ei tältä osin ole sisällytetty työhön kovinkaan paljon. Rakennusvuodet ja merkittävät muutosvuodet on kirjattu silloin, kun ne ovat olleet tiedossa. Karttavertailun ja rakennushistoriallisen asiantuntemuksen avulla on useimmat 1900-luvun asuinrakennukset pystytty ajoittamaan vähintäänkin vuosikymmenen tarkkuudella. Vanhempia 1800-luvun rakennuksia ei ole kattavasti pystytty ajoittamaan. Rakennuksen käyttötarkoituksella on pyritty kuvaamaan rakennuksen arvioitua alkuperäistä käyttötarkoitusta. .

Tutkimalla rakennusten rakennusosia ja eri aikakausille ominaisia julkisivuaiheita, vuoraustyyppejä, perustamistapaa ja yksityiskohtia, on yleisellä tasolla arvioitu alkuperäisen tai myöhemmän korjausajankohdan ilmeen säilymistä. Tarkempaa rakennusosakohtaista säilyneisyysarviota tai sisätilojen selvitystä ei ole sisällytetty työhön.

Jokaiseen kohteeseen on liitetty vähintään 2-4 maastoinventoinnin yhteydessä otettua valokuvaa sekä käytettävissä olleita mahdollisia vanhempia valokuvia.

Kohteiden suojeluperusteet on kuvattu erikseen lyhyesti, ja kohteet on arvotettu kolmeen pääluokkaan. Arvotusta on tarkemmin kuvailtu kohdassa arvotus ja suojeluperusteet.

Selvityksen raporttiosuus

Selvityksen keskeisenä tehtävänä on ollut tarkastella ja analysoida alueen rakennettua kulttuuriympäristöä ja tunnistaa alueen eri rakennusaikakausiin ja paikalliseen rakennustapaan sekä rakennustypologiaan liittyvät ominaispiirteet ja arvot. Selvityksen alkuosaan on koottu tietoa aluetta koskevista aiemmista suojelupäätöksistä, selvityksistä ja inventoinneista.

Laajan selvitys– ja analyysiaineisto esitetään eri kylä käsittelevissä raportin osissa. Kylittäin käsitellään rakennetun kulttuuriympäristön vaiheita ja muutoksia 1700-luvulta 2000-luvulle. Kyläkohtainen aluekuvaus sisältää tiivistelmän alueen maanomistus– ja asutushistoriasta sekä kylärakenteen muutoksen vaiheista. Kuvaus perustuu laajaan lähdeaineistoon. Kylittäin tarkastellaan lisäksi alueen rakennusten ja rakentamisen typologiaa. Lisäksi inventointityön pohjalta on laadittu nykytilan ominaispiirteiden kuvaus ja analyysikartta. Vaalittavat ominaispiirteet esitetään karttakaavioiden avulla kyläkohtaisesti, samoin kulttuurihistoriallisesti arvokkaat kohteet numeroituina.

Aineiston tallennus ja luovutus

Aineisto on luovutettu tilaajalle pdf-, excel- ja mapinfo-muodossa. Inventoitujen kohteiden jpg-muotoinen valokuva-aineisto on koottu inventointikortin yhteyteen pdf-muotoon. Jpg-muotoiset valokuvat on lisäksi ryhmitelty kohdenumeroittain kansioihin.

Aineiston käyttö ja tekijänoikeudet

Valokuvien tekijänoikeus säilyy kuvaajalla. Raportti julkaistaan osayleiskaavan valmisteluun liittyvänä dokumenttina. Inventointikortteja ei sellaisenaan ole tarkoitus julkaista.

1.4 Lähdeaineisto

Selvityksen lähdeaineistona on käytetty aiemmin tehtyjä inventointeja ja selvityksiä aina 1910-luvun ensimmäisistä kansanperinteen keruuretkistä alkaen, Porvoon maalaiskuntaa koskevia historiateoksia, rannikkoalueen elinkeinoja ja esimerkiksi jaalaliikennettä käsittelevää kirjallisuutta, matrikkeleita, muistelmia ja sanomalehtikirjoituksia, maanmittareiden mittaustoimitusten, isojako- ja uusjakotoimitusten selostuksia ja karttoja 1700-luvun alusta 1950-luvulle, julkisia ja yksityisiä valokuva-arkistoja, haastatteluja, arkkitehtien piirustuskokoelmia ja rakennuslupahakemuksia. Tietoa alueen vanhoista maatiloista on kerätty mm. Suomen maatilat-kirjasta (1932) ja

Suuresta maatilakirjasta (1967).

Inventointikohteiden paikantamiseksi ja muutosten arvioimiseksi on pääosin hyödynnetty eri-ikäistä kartta-aineistoa, kuten 1800-luvun pitäjänkartta-aineistoa, maanmittaushallituksen laatimaa 1930-luvun pitäjänkartta-aineistoa sekä 1950–1980-luvun peruskartta-aineistoa. Nykytilanteen kartoittamiseksi ja kohteiden paikantamiseksi on käytetty digitaalista kartta-aineistoa, kiinteistörekisterin aineistoa sekä viistoilmakuvia.

Maastossa tehdyt havainnot ja analyysit sekä haastattelut muodostavat arkistoselvitysten ja kartta-analyysien lisäksi selvityksen keskeisen aineiston. Selvitysalueen eri kylille ominaiset elinkeino- ja kulttuurihistorian erityispiirteet ja niihin liittyvät rakennushistorialliset piirteet ovat selvinneet nimenomaan maastokäyntien yhteydessä. Selvitysaineistoa on karttunut myös Grännäsin koululla 25.10.2017 järjestetyn suunnittelupajan ja asukastapaamisen yhteydessä.

Kohteet ja niiden ympäristö on dokumentoitu valokuvin ja tekstein. Aiempiin inventointeihin sisältyneiden kohteiden tietoja on täydennetty lähdeaineiston ja maastokäyntien sekä haastattelujen perusteella. Samoin on hankittu uusien, lähdeaineiston ja maastokäyntien perusteella paikannettujen kohteiden tietoja.

Alueella tehdyt aiemmat inventoinnit ja aluetta koskevat suojelupäätökset on erikseen kuvailtu luvussa 2. Raportin lopussa on luettelo selvitystyössä käytetystä lähdeaineistosta.

2. AIKAISEMMAT INVENTOINNIT, SELVITYKSET JA SUOJELUKOHTEET

2.1 Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY 2009)

Alueelle ei ole inventointien mukaisia valtakunnallisesti merkittäviä kohteita

2.2 Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (Maisema-aluetyöryhmän mietintö 1992).

Alueelle ei ole inventointien mukaisia valtakunnallisesti merkittäviä kohteita

2.3 Maakunnallisesti merkittävät kulttuurimaisemat ja rakennetun ympäristön kohteet

Ote Uudenmaanliiton verkkosivulta /www.uudenmaanliitto.fi/files/18810/Missa_maat_on_mainiommat

Vuonna 2012 valmistunut Uudenmaan kulttuuriympäristöselvitys on tehty osana Uudenmaan 2. vaihemaakuntakaavan laadintaa. Selvitys on koottu julkaisuksi ”Missä maat on mainioimmat - Uudenmaan kulttuuriympäristöt”.

202 Barnens By ja Mikaelskapellet

Barnens By ja Mikaelskapellet muodostavat 1926 perustetun alun perin orpolapsille tarkoitetun lastensiirtolaalueen. Alueen merkittävimpään rakennuskantaan kuuluvat arkkitehti Hilding Ekelundin suunnittelemat 1930-luvun loppupuolella rakennetut Mikaelskapellet, lastenkoti Hemmet Pia ja koulurakennus, jotka muodostavat yhtenäisen arkkitehtonisen kokonaisuuden. Alueella on myös uudempia rakennuksia.

Perustelu: 1920-luvulla perustettu lastensiirtola-alue.

2.4 Uudenmaan liiton ja seutukaavaliiton aiemmat inventoinnit

2.5 Yleiskaavoissa suojellut kohteet

Kylien ja haja-asutusalueiden osayleiskaava, Porvoon maalaiskunta, 1996, Kaavaselostuksen liite 1.

2.6 Asemakaavoissa suojellut kohteet

Alueelle ei ole laadittu asemakaavoja.

2.7 Kohteet jotka on suojeltu rakennussuojelulailla tai lailla rakennusperinnön suojelemisesta

Kohde 201346 Sundmalmin tila. Sundmalm on ollut Tasavallan presidenttinä 1940-1944 toimineen Risto Rytin ja hänen puolisonsa Gerda Rytin vapaa-ajan koti. Suojelupäätös YM 30/561/98.

Lähde: Museovirasto, Kulttuuriympäristön rekisteriportaali, Rakennusperintörekisteri, rakennusperintörekisteri

2.8 Paikalliset inventoinnit

Porvoon maalaiskunnan kulttuurihistoriallinen ympäristö, Porvoon maalaiskunta, 1980.

Muita kohteita, paikallisesti arvokkaita. Seuraavassa on lueteltu aiemmissa selvityksissä esiin tulleita kohteita:

Kyläympäristöt ja suojeltavat tiet:

- KA 202 Övre Byn, Yläkylä (Y). Perinteinen kylärakenne, jossa tilat Baggas, Hommas ja Nybondas
- KA 203 Rantakylä eli Strandbyn (H,Y), Voolahti. Taajaan rakennettu alue meren ja tien välissä, jonka
- synty liittyy rannikkopurjehdukseen. Suuri osa rakennuksista on entisiä mäkitupia.
- ST 7 Kylätie (Y), Gäddrag. Kylätie, jonka varrella ovat kyläsuutarin asunto ja tilat Yrjas ja Gunnars

Muut arvokkaat rakennukset

- KA 205 Stensund, Fagersta, tupa 1800-luvun alusta (R)
- KA 206 Rukoushuone vuodelta 1932 (H), Strandbyn
- KA 207 Lassas (R,Y), Voolahti. Maatilan talouskeskus, viljelysten keskellä. Päärakennus 1900-luvun alusta, hirsinavetta, luhtiaitta 1800-luvun alusta.
- KA 208 Baggas (R, Y) Övre Byn. Maatilan talouskeskus näkyvällä paikalla. Suurikokoinen päärakennus vuodelta 1953, kivinavetta, talli ja kellari vuodelta 1869.
- KA 210 Grännäsin tila (R). Päärakennus 1900-luvun alusta, luhtiaitta 1800-luvulta, navetta tiilestä ja hirrestä.
- KA 211 Kansakoulu, Grännäs (R,H,Y), vuodelta 1904.
- KA 212 Bökars (R,Y). Entinen maatila. Päärakennuksen asu 1930-luvulta. Navetta, luhtiaitta, riihi,
- sauna ja Karjalasta siirretty paritupa.
- KA 213 Hemåker (R) Gäddrag. Entinen kyläsuutarin asunto 1890 –luvulta
- KA 214 Tenholmen Gäddrag, Ranta-aitta 1700-luvulta
- KA 215 Tallåsa (H) seurojentalo vuodelta 1915, Gäddrag

2.9 Arkeologiset selvitykset alueella

ks erillinen selvitys, Timo Jussila 2015

Alueen muinaisjäännösinventointi valmistui vuonna 2015: Porvoo Fagersta-Voolahti-Gäddrag alueen muinaisjäännösinventointi 2015, Timo Jussila, Mikroliitti Oy. Alueella on 13 kiinteää muinaisjäännöstä: yksi kivikautinen asuinpaikka, kaksi hiilimiilua, kaksi rakennuksen perustaa ja seitsemän rajamerkkiä ja yksi kiviröykkiö.

Muita kulttuurihistoriallisia kohteita, jotka eivät lähtökohtaisesti ole suojelukohteita, on kuusi. Ne ovat kylätontit torppineen: Fagersta, Gränäs (kaksi erillistä tonttia), Gäddrag ja Vålax sekä paikantamaton (ja mahdollinen) Kubbölen tonttimaa. Vanhoja myllynpaikkoja on neljä – kaikki arkeologisessa mielessä tuhoutuneita, eivät suojelukohteita.

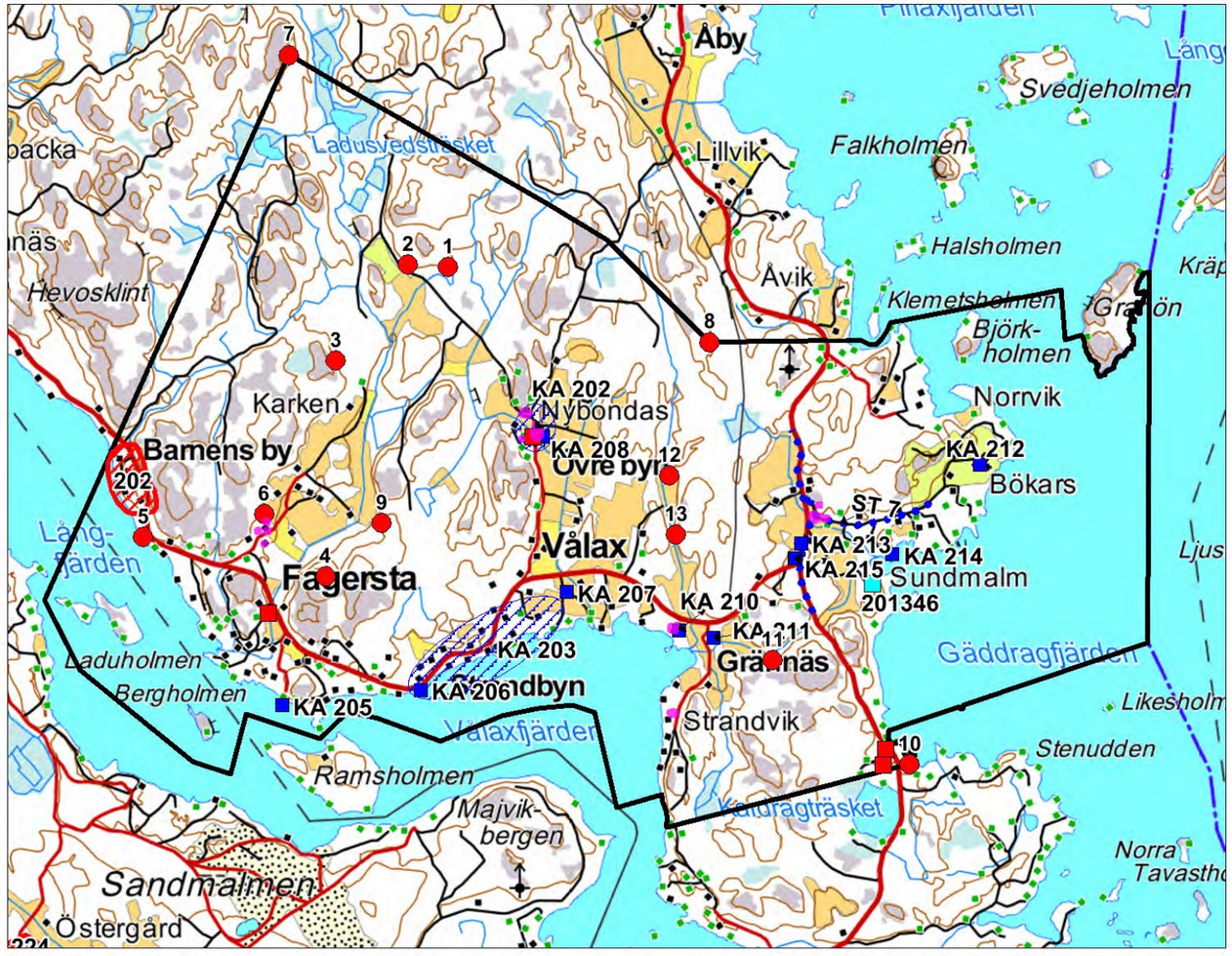

- osayleiskaava-alue
- muinaisjäännös
- muu kulttuurihistoriallinen kohde, mylly
- muu kulttuurihistoriallinen kohde, kylätontti
- maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö
- paikallisesti arvokas kulttuuriympäristö
- paikallisesti arvokas kulttuuriympäristön kohde
- suojelukohde, rakennussuojelulaki

Aikaisemmat selvitys– ja suojelukohteet. Kartta Porvoon kaupunki

3. ARVOT JA SUOJELUSUOSITUKSET

Inventoinnin kohdekorteilla kuvatut kohteet edustavat sellaisia kulttuuriympäristön arvoja, joiden säilyminen niiden arvon ja ominaislaadun vaatimalla tavalla olisi turvattava. Kohteiden yhteydessä arvotuslause-otsikon alla on lyhyt luonnehdinta ja perustelu kohteen arvolle. Kohteiden arvotus on tehty osana tätä selvitystyötä ja arvotusperiaatteita on käsitelty ohjausryhmän kokouksissa.

Suojeluperusteet

Kohteiden yhteyteen on kirjattu lyhyenä yhteenvetona niiden erityiset suojelu- ja luettelointiperusteet. Tässä kohdassa on pyritty kuvaamaan niitä kohteen ominaispiirteitä, esim. harvinaisuus, tyypillisyys, arkkitehtoninen korkea laatu, erityinen kulttuurihistoriallinen arvo, asema maisemassa tms. johon suojelusuositus perustuu. Suojeluperusteita tukee kolmijakoinen arvotus. Kohteen arvo ei määräydy yksin arvokriteerien lukumäärän mukaan, koska yksikin kriteeri voi olla hyvin vahva.

Kohteiden arvotuksessa on käytetty seuraavia arvoperusteita:

Kulttuurihistoriallinen arvo

Kulttuurihistoriallinen arvo on laaja käsite, jolla halutaan ilmaista että kohteen säilyttäminen aineellisen ja henkisen kulttuuriperinnön ilmentymänä on yhteisön kannalta toivottavaa. Fagersta- Voolahti-Gränäs-Gäddrag osayleiskaava-alueen tapauksessa on syytä kiinnittää huomiota erityisesti vanhimman säilyneen kyläasutuksen, rannikkoelinkeinoihin liittyvän asutuksen ja 1900-luvulla perustettujen uusien maatilojen ja huviloiden kulttuurihistorialliseen merkitykseen.

Rakennushistoriallinen arvo

Rakennushistoriallinen arvo voi liittyä rakennuksen arkkitehtoniseen eheyteen tai ominaislaatuun, erityiseen rakennustekniseen ratkaisuun tai tiettyä, esimerkiksi paikallista rakennusperinnettä ilmentävään toteutukseen, rakennuksen tyypillisyyteen tai harvinaislaatuun. Rakennuksen erityinen käyttötarkoitus voi myös olla rakennushistoriallisen arvon peruste.

Maisemallinen (kaupunkikuvallinen) arvo

Rakennetussa ympäristössä merkittävä ja kulttuurimaisemaan vaikuttava tai ympäristökuvaa rikastuttava rakennus/ rakennusryhmä jonka säilyttäminen on maisemanäkymien tai kyläkuvan kannalta toivottavaa.

Kohteet on lisäksi arvojen mukaan luokiteltu kolmeen kategoriaan, joiden perusteella esitetään suojelusuositukset osayleiskaavaa varten - sr, s, tai m. Arvotettuihin kohteisiin sisältyy sekä aikaisemmissa inventoinnissa tarkasteltuja kohteita että uusia kohteita, joiden arvot ovat nousseet esiin ajankohtaisen inventoinnin yhteydessä.

Suojelusuositus sr

(kartalla punainen piste)

Arvoluokkaan sr on sisällytetty sellaiset rakennus- ja aluekohteet, jotka on perusteltua säilyttää koska niillä on

erityiset maisemalliset tai kyläkuvalliset arvot, kuten

- Rantamaisemassa näkyvästi sijoittuvat alueen kulttuurihistoriaa ja perinteistä rakentamista edustavat rakennukset ja rakennusryhmät, kuten jaalakippareiden asuinrakennukset ja venevajat, 1900-luvun alkupuolen loma-asunnot ja huvilat
- Kylätien maisemassa näkyvästi sijoittuvat alueen kulttuurihistoriaa ja perinteistä rakentamista edustavat rakennukset ja rakennusryhmät
- Alkuperäiseltä ilmeeltään hyvin säilyneet maatilojen asuin - ja talousrakennusryhmät pihapiireineen, joiden ympäristö on maatalouden leimaamaa kulttuurimaisemaa

erityinen kulttuurihistoriallinen arvo ja todistusvoima, kuten

- Maatilojen asuin- ja talousrakennukset pihapiireineen, jotka ilmentävät vuosisatoja jatkunutta maanviljelykulttuuria ja joiden ominaispiirteet ovat hyvin säilyneet
- Laivureiden ja jaalakippareiden ilmeeltään hyvin säilyneet asuinrakennukset ja elinkeinoon liittyvät talousrakennukset, kuten venevajat ja kivinavetat
- Alueelle tunnusomaiset ilmeeltään hyvin säilyneet vanhemmat yhteisöjen rakennukset ja koulurakennukset
- 1910-luvulta 1930-luvulle rakennetut mallimaatilat, joihin on yhdistynyt vapaa-ajanviettoa ja virkistystä.

erityinen rakennushistoriallinen arvo ja merkittävyys, kuten

- Alueen kantatilojen 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa rakennetut alkuperäiseltä ilmeeltään hyvin säilyneet päärakennukset
- Alkuperäiseltä ilmeeltään hyvin säilyneet torppa– ja mäkitupa rakennukset
- Toista maailmansotaa edeltävältä ajalta säilyneet asuinrakennukset, jotka edustavat maaseudun tyypillistä rakennusperinnettä ja joiden ominaispiirteet ovat hyvin säilyneet
- Toista maailmansotaa edeltävältä ajalta säilyneet rakennukset, jotka ilmentävät rakennusajalleen ominaista huvila- ja loma-asunto- tai omakotiarkkitehtuuria ja joiden ominaispiirteet ovat hyvin säilyneet laajennuksista ja muutoksista huolimatta
- Kohteet, jotka arkkitehtuurinsa puolesta ovat erityisen huomionarvoisia

Suojelusuositus s

(kartalla punainen piste)

Arvoluokkaan s on inventoinnin perusteella luokiteltu sellaiset rakennus- ja aluekohteet, joiden säilyttäminen on toivottavaa koska kohteilla on

maisemalliset tai kaupunkikuvalliset arvot, esimerkiksi

- Rantamaisemassa näkyvästi sijoittuvat alueen kulttuuri-

historiaa ja perinteistä rakentamista edustavat jonkin verran ilmeeltään muuttuneet rakennukset ja rakennusryhmät

- Kylätien maisemassa näkyvästi sijoittuvat alueen kulttuurihistoriaa ja perinteistä rakentamista edustavat rakennukset ja rakennusryhmät
- maatilojen asuin- ja talousrakennusryhmät pihapiireineen, joiden ympäristö on maatalouden leimaamaa kulttuurimaisemaa
- Kyläkuvalliseen aluekokonaisuuteen liittyvät rakennukset

kulttuurihistoriallinen arvo, esimerkiksi

- Laivureiden ja jaalakippareiden ilmeeltään jonkin verran muuttuneet asuinrakennukset
- Toista maailmansotaa edeltävältä ajalta säilyneet kohteet, joiden alkuperäiset ominaispiirteet ovat edelleen tunnistettavissa myöhemmistä muutoksista huolimatta
- Alueen asutuksen tai loma-asutuksen historiaa ilmentävä kohde, jonka säilyttäminen on aluekokonaisuuden kannalta toivottavaa

rakennushistoriallinen arvo, esimerkiksi

- Alueen kantatilojen 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa rakennetut päärakennukset joiden ilme korjausten ja laajennusten myötä on jonkin verran muuttunut
- 1900-luvun alun pientilojen ilmeeltään hyvin säilyneet päärakennukset
- Rakennus on rakennusajalleen tunnusomainen tai tyypillinen; alkuperäiset ominaispiirteet ovat hyvin tunnistettavissa myöhemmistä muutoksista huolimatta

Suojelusuositus m

(kartalla sininen piste)

Arvoluokkaan 3 on luokiteltu sellaiset kohteet, jotka inventoinnin perusteella ovat huomionarvoisia tarkastelualueen kulttuurihistorian, rakennushistorian tai maisemakuvan kannalta, mutta joiden suojelulle ei ole erityisiä perusteita. Tähän ryhmään kuuluvat myöhempien korjausten ja muutosten myötä ilmeeltään selvästi muuttuneet kulttuuriympäristöön liittyvät rakennukset ja talousrakennukset joiden säilymisedellytykset nykyisessä käytössä tai selvästi huonon kuntonsa takia ovat huonot.

Muut kohteet

Inventoinnin yhteydessä on todettu, että alueen muut rakennukset ja rakennusryhmät eivät nykyisellään edusta sellaisia kulttuurihistoriallisia, rakennushistoriallisia tai maisemakuvallisia arvoja, että niiden säilyttäminen olisi tarpeen turvata esimerkiksi kaavallisin keinoin.

KÄSITTEITÄ

Kulttuuriympäristö

Kulttuuriympäristö on yleiskäsite. Sillä tarkoitetaan ympäristöä, jonka ominaispiirteet ilmentävät kulttuurin vaiheita sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutusta. Kulttuuriympäristöön liittyy myös ihmisen suhde ympäristöönsä ennen ja nyt; sille annetut merkitykset, tulkinnat ja sen erilaiset nimeämiset.

Tarkemmin kulttuuriympäristöä voidaan kuvata käsitteillä kulttuurimaisema ja rakennettu kulttuuriympäristö. Tämä selvitystyö käsittelee rakennettua kulttuuriympäristöä.

Inventointi

Inventointi on esimerkiksi rakennettua ympäristöä koskevan tiedon hankintaa ja tallentamista. Inventointi jakautuu tiedon kokoamiseen esimerkiksi kirjallisuus- ja arkistolähteistä ja maastohavaintojen avulla. Inventointiin voidaan liittää selvitys alueiden ja kohteiden arvoista.

Selvitys

Alueen tai kohteen historian, ominaisuuksien, toiminnan tai fyysisten piirteiden muutosten kuvaamista ja selvittämistä mm. maastokäynteihin ja arkistolähteisiin perustuen. Selvitys sisältää yleensä johtopäätöksiä ja yhteenvetoja alueiden tai kohteiden arvosta (esimerkiksi maisemaselvitys, rakennushistoriallinen selvitys, kaavojen edellyttämät selvitykset).

Arvo ja merkittävyys

Rakennetun kulttuuriympäristön ja kulttuurimaisemien arvoa määriteltäessä puhutaan mm. historiallisista, rakennushistoriallisista, arkkitehtonisista, rakennusteknisistä, taiteellisista ja maisemallisista arvoista. Kohteen arvon määrittämisessä (arkikielessä myös arvottaminen) käytetään vakiintuneita kriteerejä. Alueiden ja kohteiden hoito ja suojelu perustuu tunnistettuihin arvoihin ja niiden valtakunnalliseen, maakunnalliseen tai paikalliseen merkittävyyteen.

(www. rakennusperintö.fi)

4.1 FAGERSTA KYLÄRAKENNE JA KULTTUURIYMPÄRISTÖ

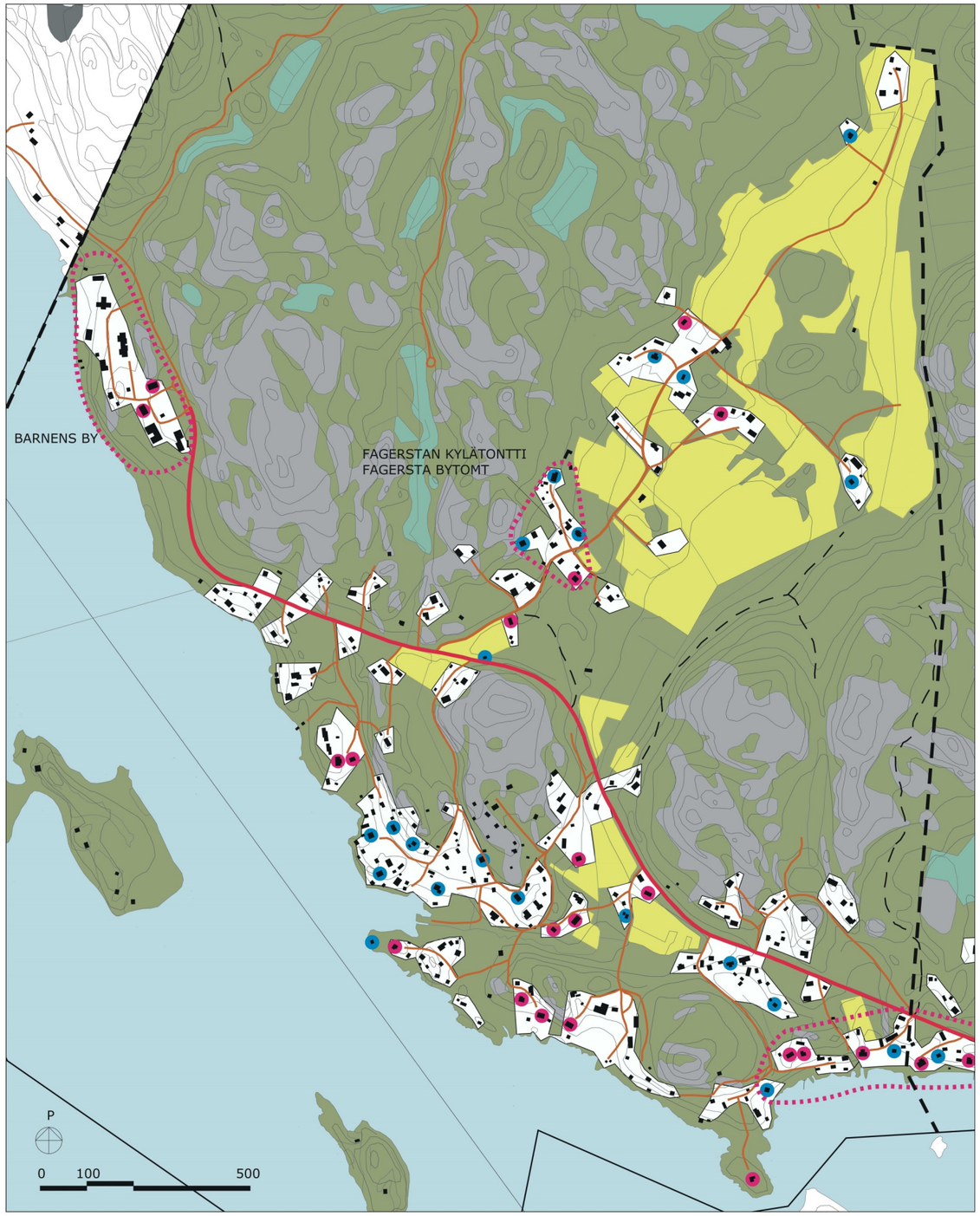

OMINAISPIIRTEET

- kulttuurimaiseman historiaa leimaa muista lähikylistä hieman poikkeavat vaiheet, kylä autioitui 1600-luvulla ja vasta puutavaramarkkinoiden noususuhdanne 1800-luvun loppupuolella toi vaurautta maanomistajille, jotka tosin vaihtuivat tiuhaan
- historiallinen kyläkeskus ei enää ole maisemassa havaittavissa, alueella ei ole säilynyt vanhojen kantatilojen rakennuksia
- peltoalaa on ylipäätään ollut melko vähän, maasto on topografialtaan vaihtelevaa ja kallioista, viljelyyn soveltuvaa aluetta syntyi osin vasta 1800-luvulla umpeen kasvaneen järven paikalle
- melko uusi oikaistu Voolahdentien linjaus ohittaa kylän vanhan kyläasutuksen, tietä reunustaa enimmäkseen metsäalueet, tieltä ei ole näkymiä merelle muualla kuin kylän länsipuolisella metsäalueella
- Voolahdentien varressa perinteistä rakentamista edustavat 1920-luvulla perustetut pientilat maatalousrakennuksineen, joihin liittyy edelleen maisemassa avoimena säilyneitä pieniä peltoalueita
- nykyinen kylärakenne sijoittuu kampamaisesti Voolahdentieltä rannan suuntaan erkanevien mutkittelevien kapeiden teiden varteen, nopeassa tahdissa 1920-ja 30 luvulla syntyneen palstajaon myötä rakentuneesta tieverkostosta puuttuu selkeä hierarkia
- rakentaminen on mittakaavaltaan yleensä pienipiirteistä ja nykyinen rakennuskanta vaihtelevaa ja kerroksellista
- rantavyöhykettä leimaa pienipiirteisesti vaihteleva topografia ja kalliorinteet, ainoastaan kapeille rantakaistaleille on aikanaan perustettu muutama torppa
- lähes puolet rantavyöhykkeestä on yhteisöjen ja leirikeskuksien käytössä
- Maamerkkinä maisemassa on Barnens Byn Mikaelinkappeli
- rannalla ja sen tuntumassa on yksittäisiä arkkitehtonisesti korkeatasoisia 1920- 50 luvun huviloita sekä vaatimattomampia 1950-luvun loma-asuntoja
- kylän itäosa liittyy Voolahden rantakylän nauhamaiseen kylärakenteeseen ja sen erityiseen jaalarakentajien ja -kippareiden pohjalta syntyneeseen kulttuurihistoriaan

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

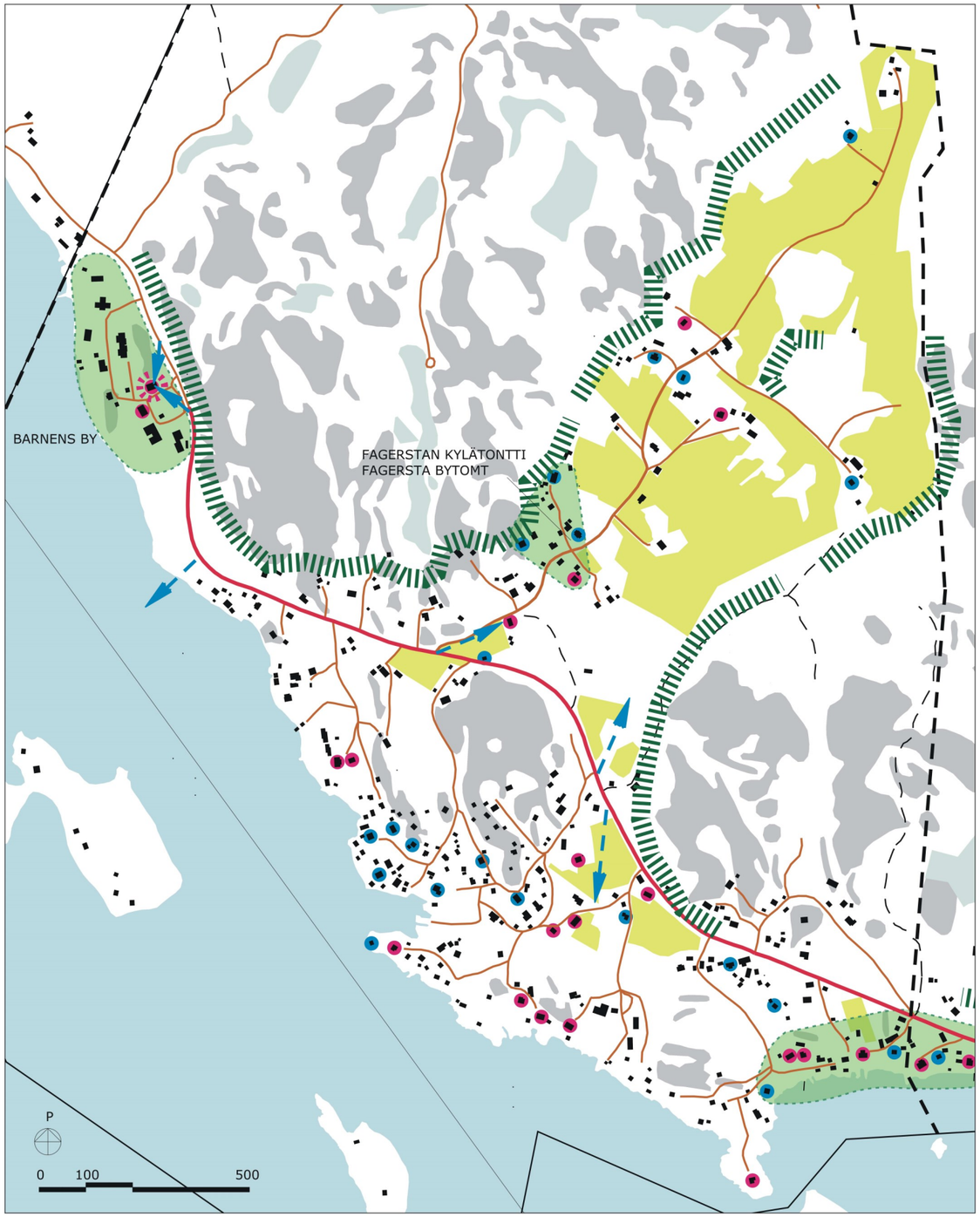

kulttuurihistoriallisesti arvokas kohde
muu kulttuuriympäristön tunnusomainen kohde
rakennetun kulttuuriympäristön aluerajaus
avoimena säilytettävä pelto tai niittyalue
säilytettävä avokallio
historiallinen kylän raja
tunnusomaiset maamerkirakennukset/rakennusryhmät vanhat maatilat, julkiset rakennukset
maisematilan kannalta merkittävä säilytettävä metsänreuna
tärkeä säilytettävä näkymäsuunta

KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEET

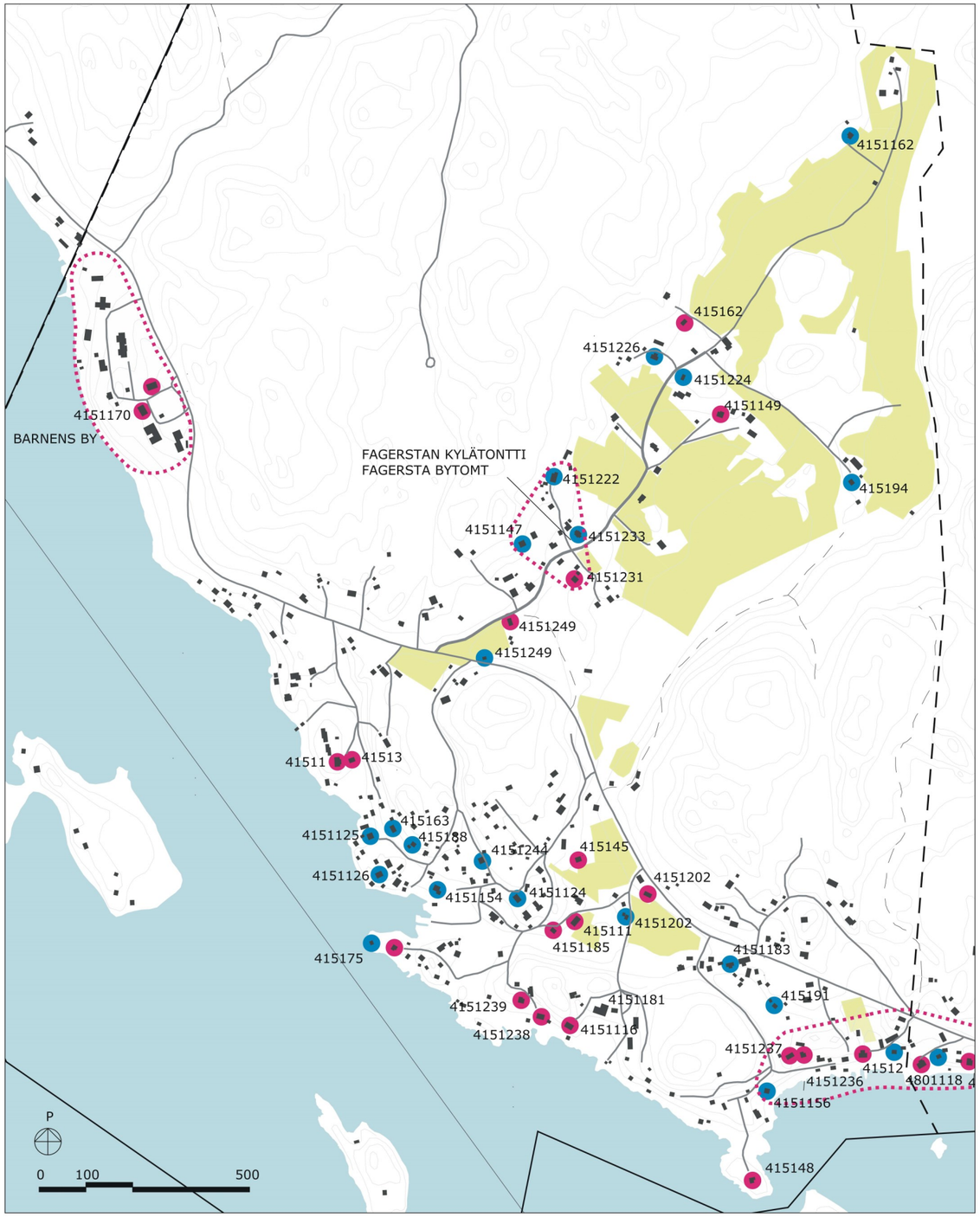

4151116 kulttuurihistoriallisesti arvokas kohde, kohdenumero
4151116 muu kulttuuriympäristön tunnusomainen kohde, kohdenumero
rakennetun kulttuuriympäristön arvokas aluekokonaisuus

4.2 VOOLAHTI KYLÄRAKENNE JA KULTTUURIYMPÄRISTÖ

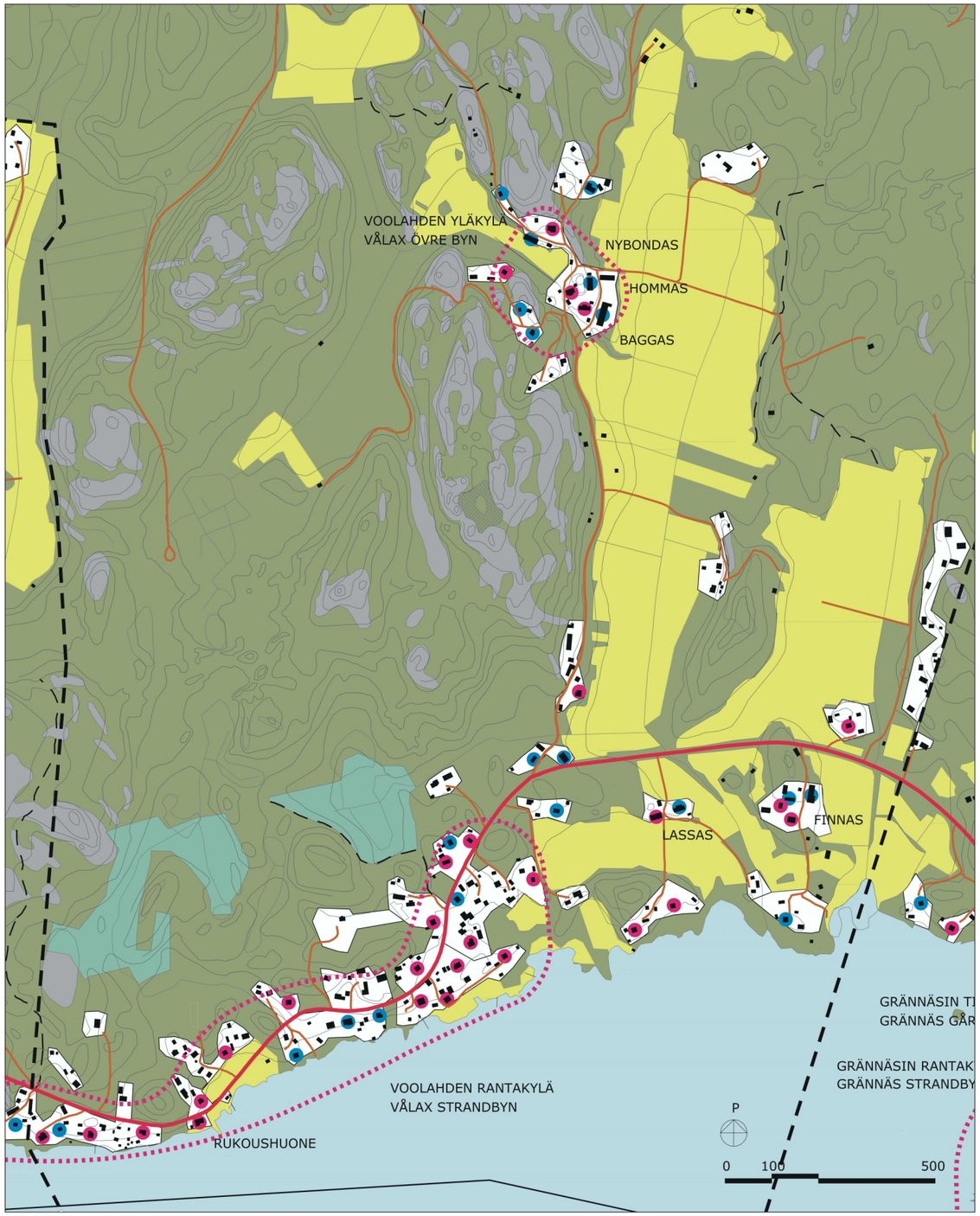

16 Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson

OMINAISPIIRTEET

Voolahden kylä jakautuu kahteen kylä-alueeseen; meren rannalla sijaitsevaan rantakylään, ”Strandbyn” ja vanhan kylätontin paikalla viljelylaakson reunalla sijaitsevaan Ylikylään, ”Övre byn”.

- Kylän kulttuurihistoria on edelleen havainnollisesti luettavissa nykyisestä ympäristöstä. Viisi kantatilaa hallitsi kaikkia kylän maita kunnes 1800-luvun lopulla alkoi syntyä pienempiä itsenäisiä tiloja ja vielä myöhemmin kalastajien ja rannikkoväestön omia palstoja.
- Ikivanhat kylätiet muodostavat edelleen liikenteen runkojärjestelmän.
- Jo 1700-luvulta muotoutunut maisematilan mittakaava on säilynyt, pienpiirteiset mäkiseen maastoon raivatut viljelyalat ja laitumet sanelevat edelleen kulttuuriympäristön mittakaavaa
- Maanviljelyn ja rannikkoelinkeinojen lomittuminen on ollut alueelle leimalliset rakentamistavan perustana

Övre byn, Vollahden alkuperäinen vanha kylätontti.
Viistokuva Porvoon kaupunki

Voolahden Rantakylä on rakentunut pääosin 1900-luvun vaihteen jälkeen.
Kuva Porvoon kaupunki

4.2 VOOLAHTI KYLÄRAKENNE JA KULTTUURIYMPÄRISTÖ

VILJELYALUEET JA ÖVRE BYN, OMINAISPIIRTEET

- avoin kapea pohjoisesta etelään merenrantaan suuntautuva vanha viljelylaakso, jonka varressa on maisemassa tunnusomaisia vanhojen maatilojen rakennusryhmiä,
- laakson pohjoisosassa, Voolahden vanhan kylätontin paikalla, on tiiviinä ryhmänä kylän kolmen kantatilan rakennuksia
- Voolahdentien eteläpuolella peltosaarekkeiden keskellä on kaksi kylätontilta uusjaon yhteydessä siirrettyä maatilaa
- vanhan kapean Voolahden Ylikyläntien varrelta avautuu pitkiä näkymiä viljelylaakson yli
- laaksoa rajaa lännessä tien reunassa kohoava kallioinen metsäalue
- viljelylaakson maisematilaa jakavat metsäsaarekkeet
- alkuperäiseltä linjaukseltaan muuttuneen Voolahdentien varrelta avautuu peltolaakson yli pitkiä näkymiä pohjoiseen Ylikylä suuntaan ja etelään meren suuntaan, näkymiä merelle peittää nykyään ranta-alueen kasvillisuus

RANTAKYLÄ ”STRANDBYN” , OMINAISPIIRTEET

- nauhamainen rakenne, jota tilallisesti rajaa tien pohjoispuolella metsänreuna ja kalliokumpareet
- rannikkoelinkeinojen 1800-luvun lopulla käynnistämä pienimittakaavainen kylämäisen tiivis rakentaminen sijoittuu kylätien varteen
- rantaviivan suuntaisesti mutkittelevan kapean kylätien perinteinen ilme on tielinjaukseen ja -tasauksiin myöhemmin tehdyistä muutoksista huolimatta pääosin säilynyt
- kylätietä rajaa paikoin aivan tien reunaan sijoittuva rakentaminen, tien varrelta avautuu paikoin näkymiä etelään suoraan merelle
- uudempi perinteisestä rakentamistavasta ja tontin käsittelystä poikkeava rakentaminen on paikoin muuttanut tiemaisemaa
- rantavyöhyke, joka perinteisesti on palvellut jaalakippareiden yhteisiä merenkulun elinkeinoja, on luonteeltaan julkisempi, aikanaan maisemaltaan avoimella rantavyöhykkeellä kasvaa nykyään puustoa , vanhat kivi- ja puurakenteiset laiturit ja niiden jäänteet, kivetyt rantapenkereet ja venevajat ovat rantamaisemassa tunnusomaisia
- perinteiset asuinrakennukset ovat muodoltaan kompakteja 1½ kerroksisia satulakattoisia tai taitekattoisia pienehköjä erillispientaloja, joihin usein liittyy meren puolella lasikuisti ja sen päällä parveke
- tontit ovat vehreitä ja puutarhamaisesti hoidettuja, avoimia laajoja nurmialueita tai pinnoitettuja tai laatoitettuja piha-alueita ei esiinny

VOOLAHTI VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

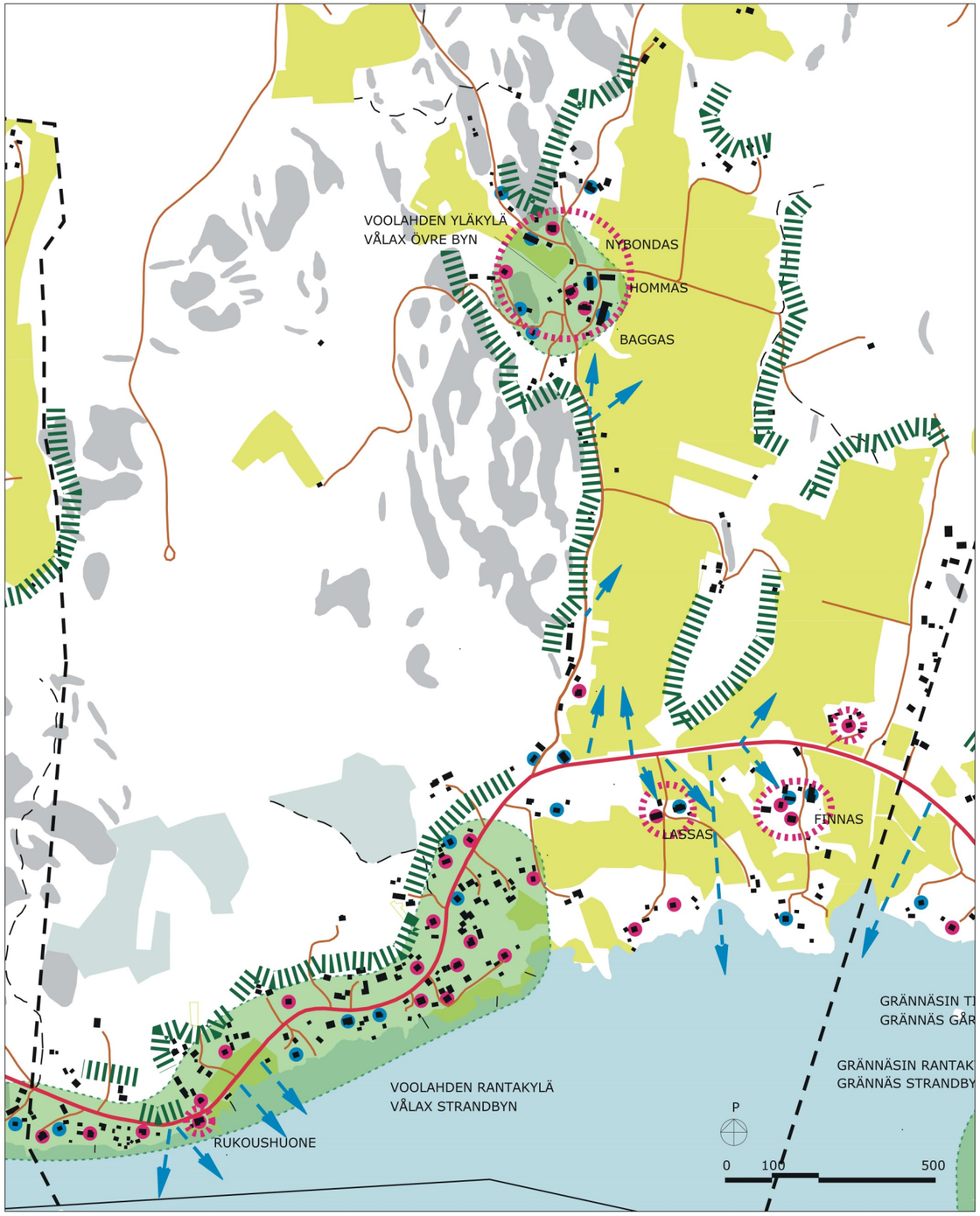

KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEET

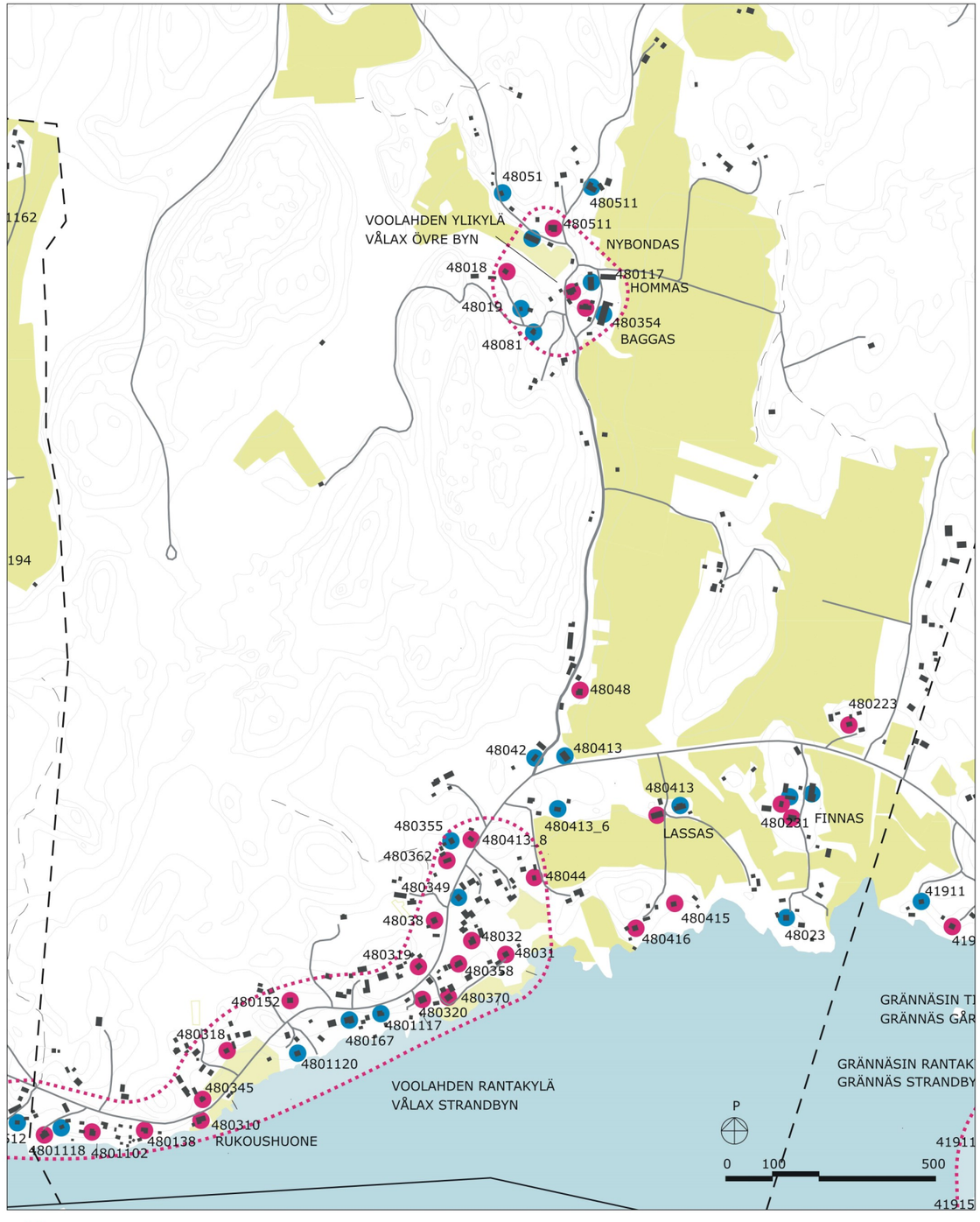

4.3 GRÄNNÄS KYLÄRAKENNE JA KULTTUURIYMPÄRISTÖ

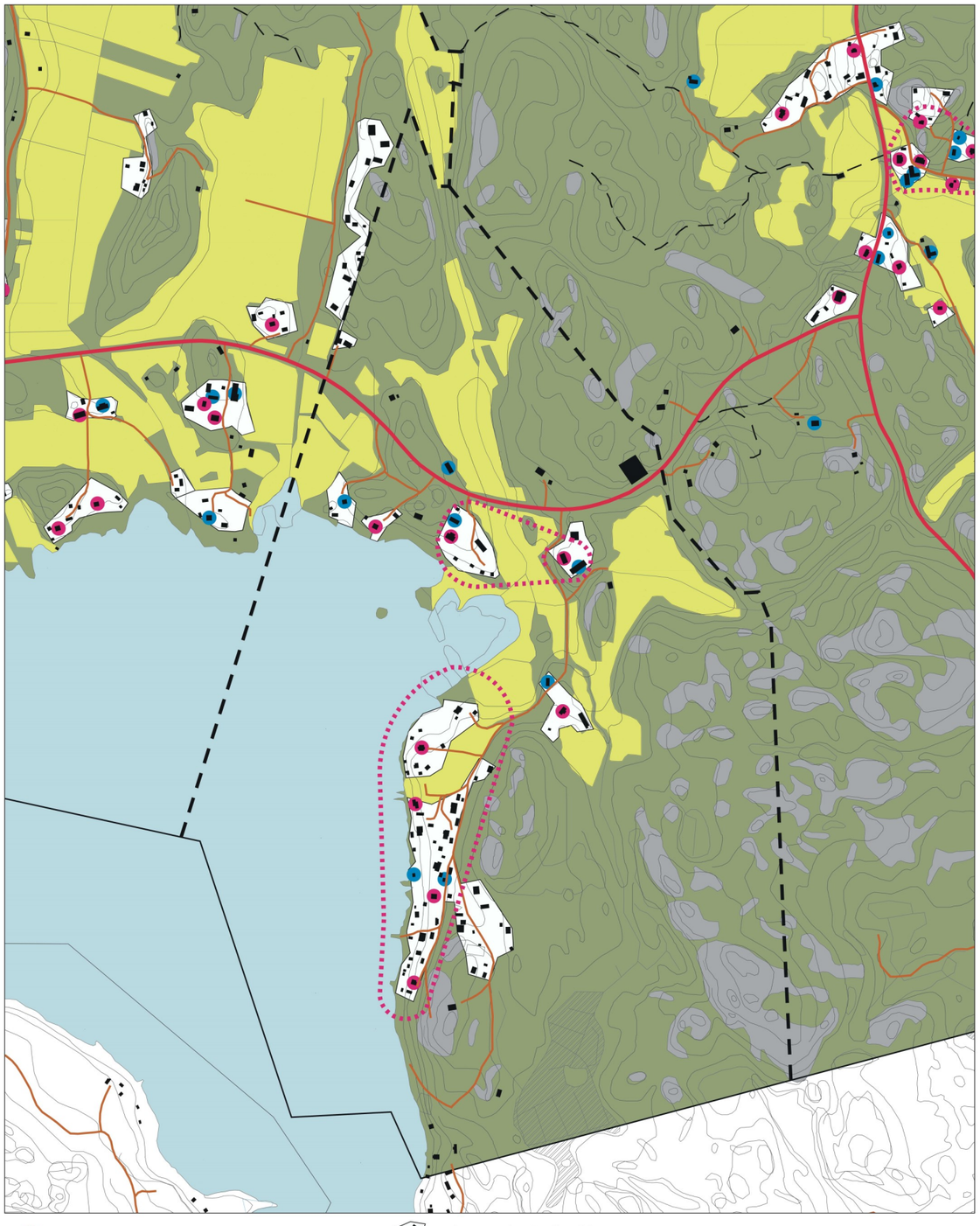

OMINAISPIIRTEET

- lahden pohjukkaan syntynyttä Grännäsin kylää on hallinnut yksi rälssitila, jonka paikalla edelleen on säilynyt tilan vanhoja rakennuksia
- Grännäsin päärakennuksen lähiympäristö on ollut istutettu puutarha- ja puistoalue jonka tarkempi historia olisi syytä selvittää, maatalousrakennukset sijoittuvat asuinpihan viereen omaan pihapiiriin
- maamerkkinä omalla kukkulallaan Voolahdentien varressa on alueen ainoa säilynyt vanha 1900-luvun alussa rakennettu koulurakennus,
- viljelyalueita on ollut vähän, vetiset rantaniityt on suhteellisen myöhään otettu viljelykäyttöön
- länteen suuntautuvalle kallion alle muodostuneelle kapealle rantavyöhykkeelle sijoittuva jaalakippareiden asutus on alkanut muodostua 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä
- mäen rinteessä kulkevan tien alapuolelle sijoittuva pienimittakaavainen asutus on tiivis ja kylämäinen
- rantavyöhyke on aikanaan palvellut merenkulun elinkeinoja, vanhat kivi- ja puurakenteiset laiturit ja niiden jäänteet, kivetyt rantapenkereet ja venevajat ovat rantamaisemassa tunnusomaisia
- perinteiset asuinrakennukset ovat muodoltaan kompakteja 1½ kerroksisia satulakattoisia tai taitekattoisia pienehköjä erillispientaloja, joihin usein liittyy meren puolella lasikuisti ja sen päällä parveke

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

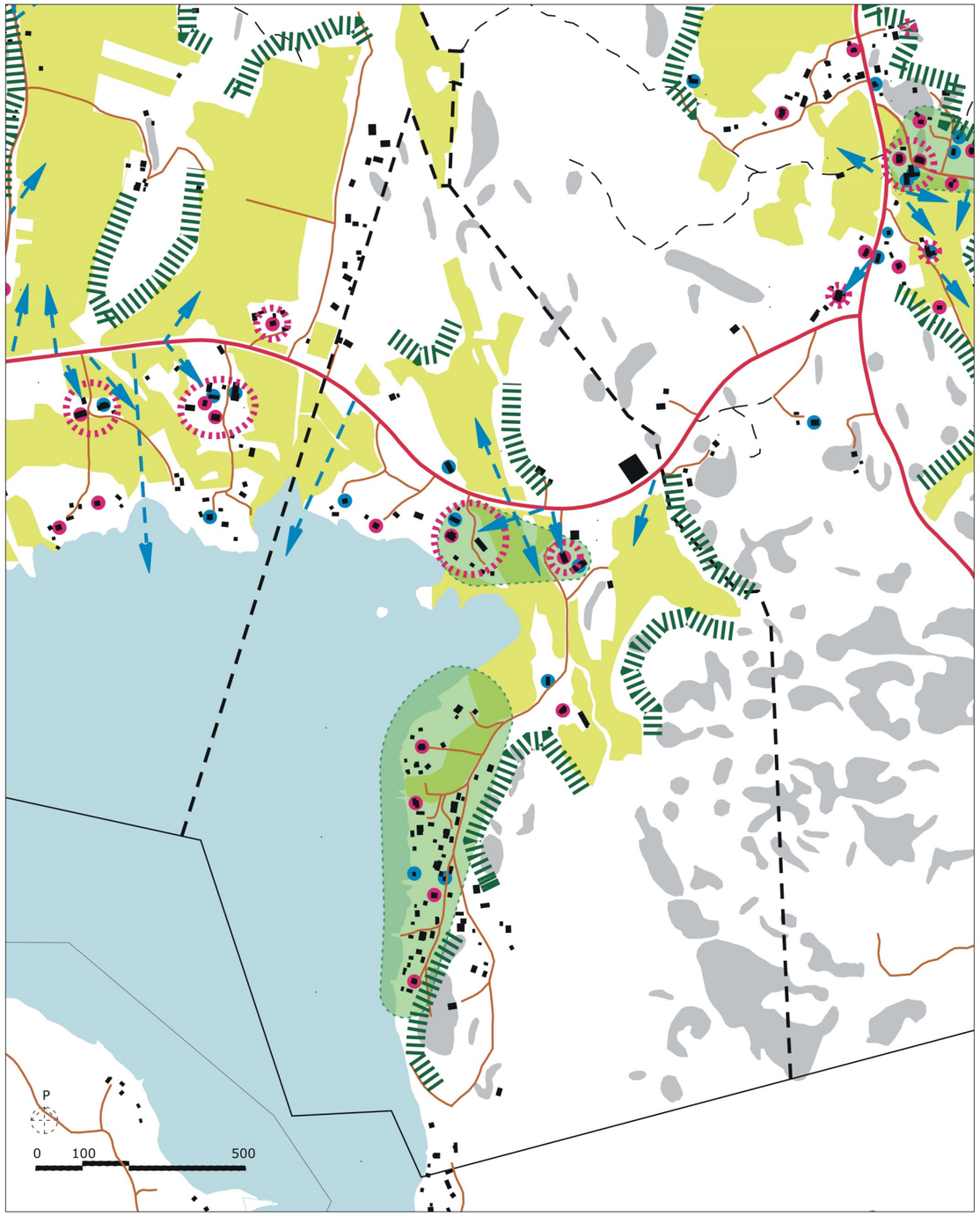

kulttuurihistoriallisesti arvokas kohde
muu kulttuuriympäristön tunnusomainen kohde
rakennetun kulttuuriympäristön aluerajaus
avoimena säilytettävä pelto tai niittyalue
säilytettävä avokallio
historiallinen kylän raja
tunnusomaiset maamerkirakennukset/rakennusryhmät vanhat maatilat, julkiset rakennukset
maisematilan kannalta merkittävä säilytettävä metsänreuna
tärkeä säilytettävä näkymäsuunta

KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEET

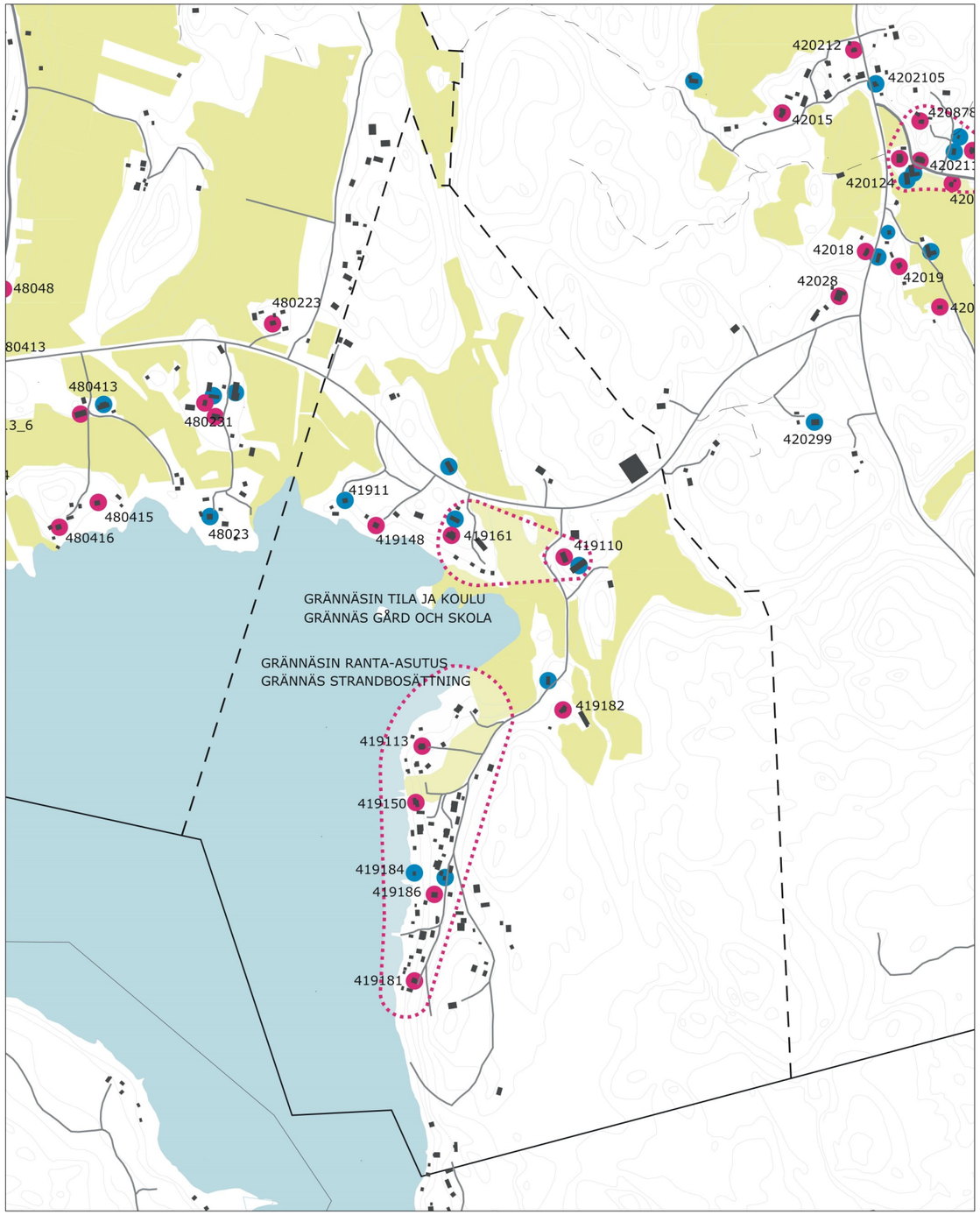

4151116 kulttuurihistoriallisesti arvokas kohde, kohdenumero
4151116 muu kulttuuriympäristön tunnusomainen kohde, kohdenumero
rakennetun kulttuuriympäristön arvokas aluekokonaisuus

4.4 GÄDDRAG KYLÄRAKENNE JA KULTTUURIYMPÄRISTÖ

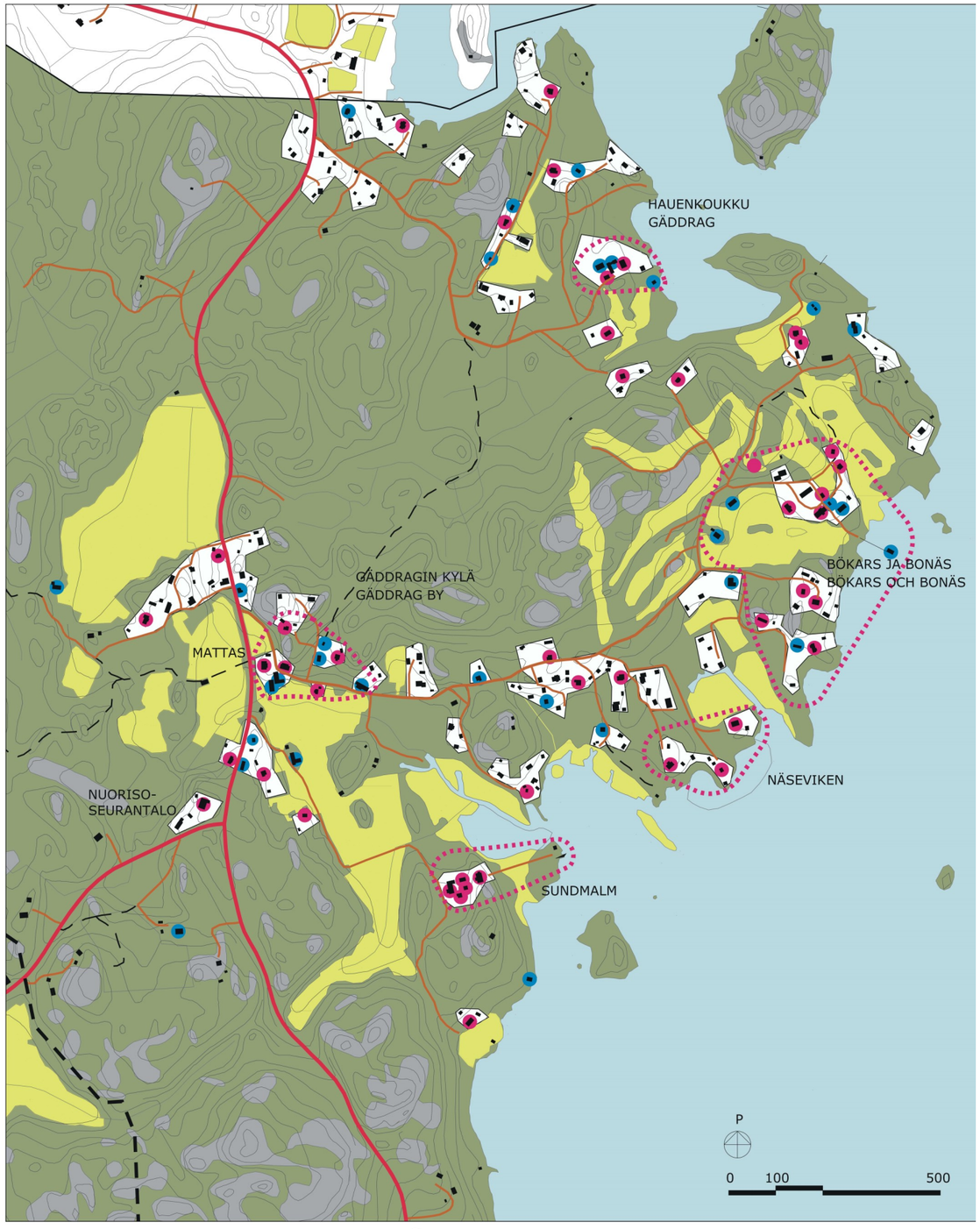

OMINAISPIIRTEET

- Gäddragin kylätontti sijaitsi luoteis-kaakkoissuuntaisen peltolaakson keskivaiheessa
- ryhmäkylän rakenne vanhalla kylätontilla on edelleen Gäddragintien varressa hahmotettavissa tiiviinä asuin- ja maatalousrakennusten ryhmänä, kylän läpi aiemmin kulkenutta Gäddragin tielinjausta on myöhemmin muutettu
- peltolaakson reunoilla ja sen keskellä olevissa metsäsaarekkeissa on säilynyt vanhoja maatilan rakennuksia, laaksoa rajaavat metsänreunat
- tunnusomaista maisemalle on monimuotoinen rantaviiva pienine lahtineen, jotka osittain ovat muuttuneet rantaniityiksi, myöhemmin ovat kaislikot vallanneet matalia merenlahtia
- merenlahtien äärelle sijoittunut pienimittakaavainen torpparien ja kalastajien asutuksesta lähtöinen rakentaminen, on vähitellen kasvanut jopa pieniksi kyläMäisiksi ryhmiksi joita yhdistää rannan suuntaiset tiet
- rannan tuntumassa on harvakseltaan sijoittuva pientiloja tai rannikkoelinkeinoihin liittyvää pienmittakaavaista asutusta, joiden joukossa on myös useiden tunnettujen jaalakipparin perheiden asuntoja
- kiinteistösijoittajien 1920-luvun vaihteen maakaupat ovat synnyttäneet Gäddragiin oman erityisen kulttuuriympäristönsä, johon liittyy kolmen mallimaatilan rakentaminen 1920- ja 1930-luvuilla arkkitehdin suunnittelemine rakennuksineen ja ajanmukaisine koristeellisine puutarhoineen
- alueella on varsinainen kesämökkirakentaminen on ollut melko vähäistä, alueelta löytyy muutamia 1950-1960-luvun eturivin arkkitehtuurin esimerkkejä

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

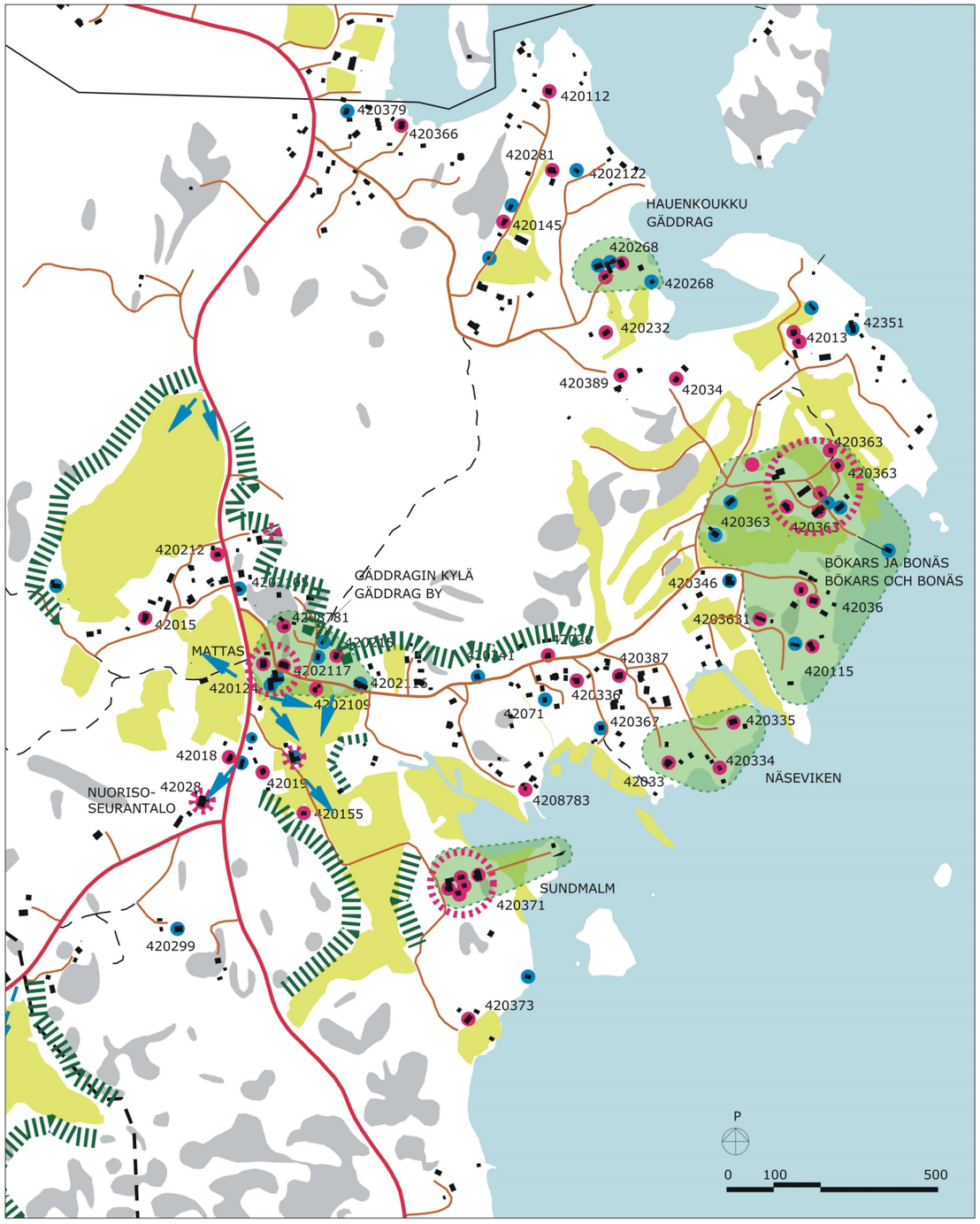

kulttuurihistoriallisesti arvokas kohde
muu kulttuuriympäristön tunnusomainen kohde
rakennetun kulttuuriympäristön aluerajaus
avoimena säilytettävä pelto tai niittyalue
säilytettävä avokallio
historiallinen kylän raja
tunnusomaiset maamerkirakennukset/rakennusryhmät vanhat maatilat, julkiset rakennukset
maisematilan kannalta merkittävä säilytettävä metsänreuna
tärkeä säilytettävä näkymäsuunta

KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEET

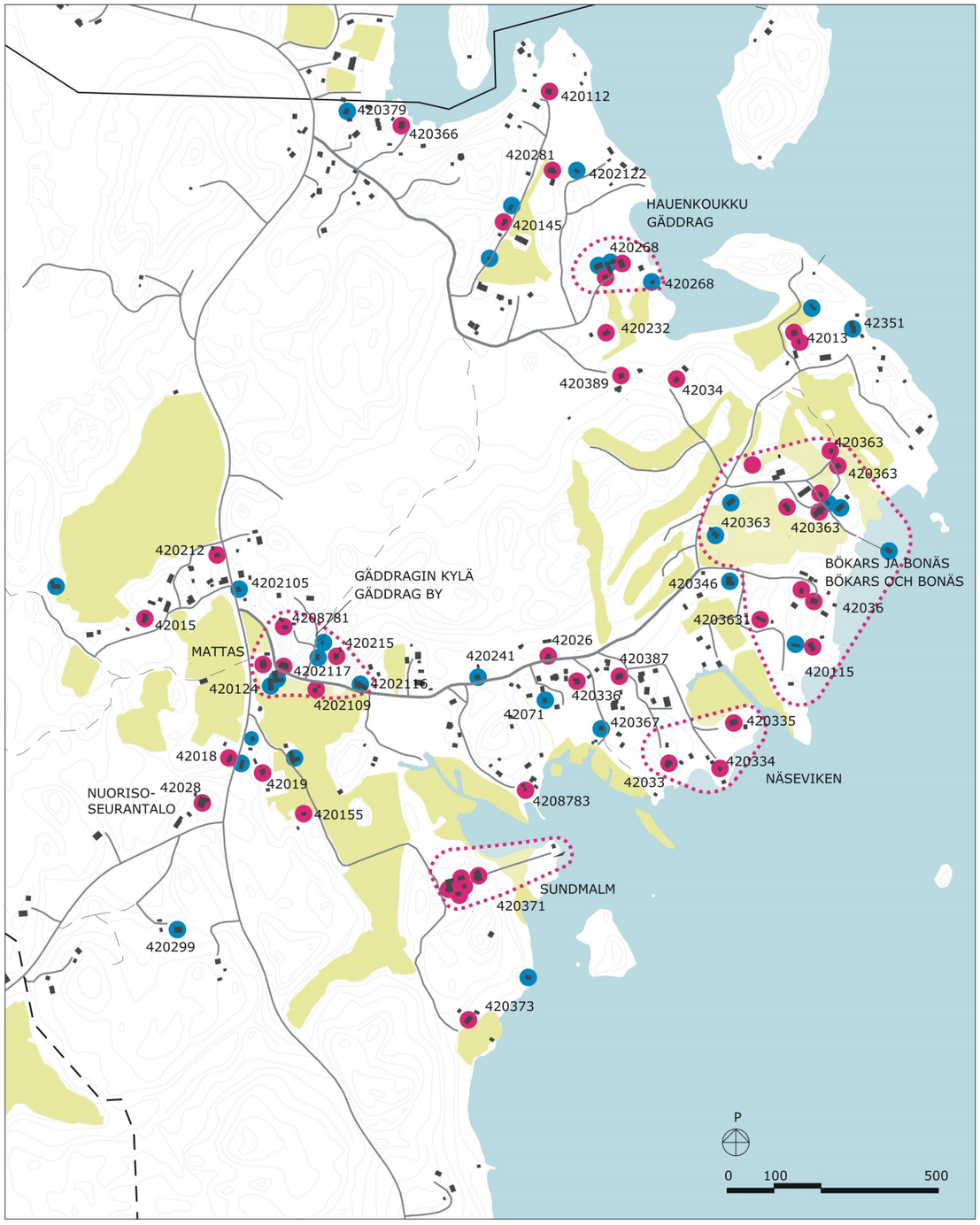

4151116 kulttuurihistoriallisesti arvokas kohde, kohdenumero
4151116 muu kulttuuriympäristön tunnusomainen kohde, kohdenumero
rakennetun kulttuuriympäristön arvokas aluekokonaisuus

5. RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOKKAAT ALUEKOKONAISUUDET

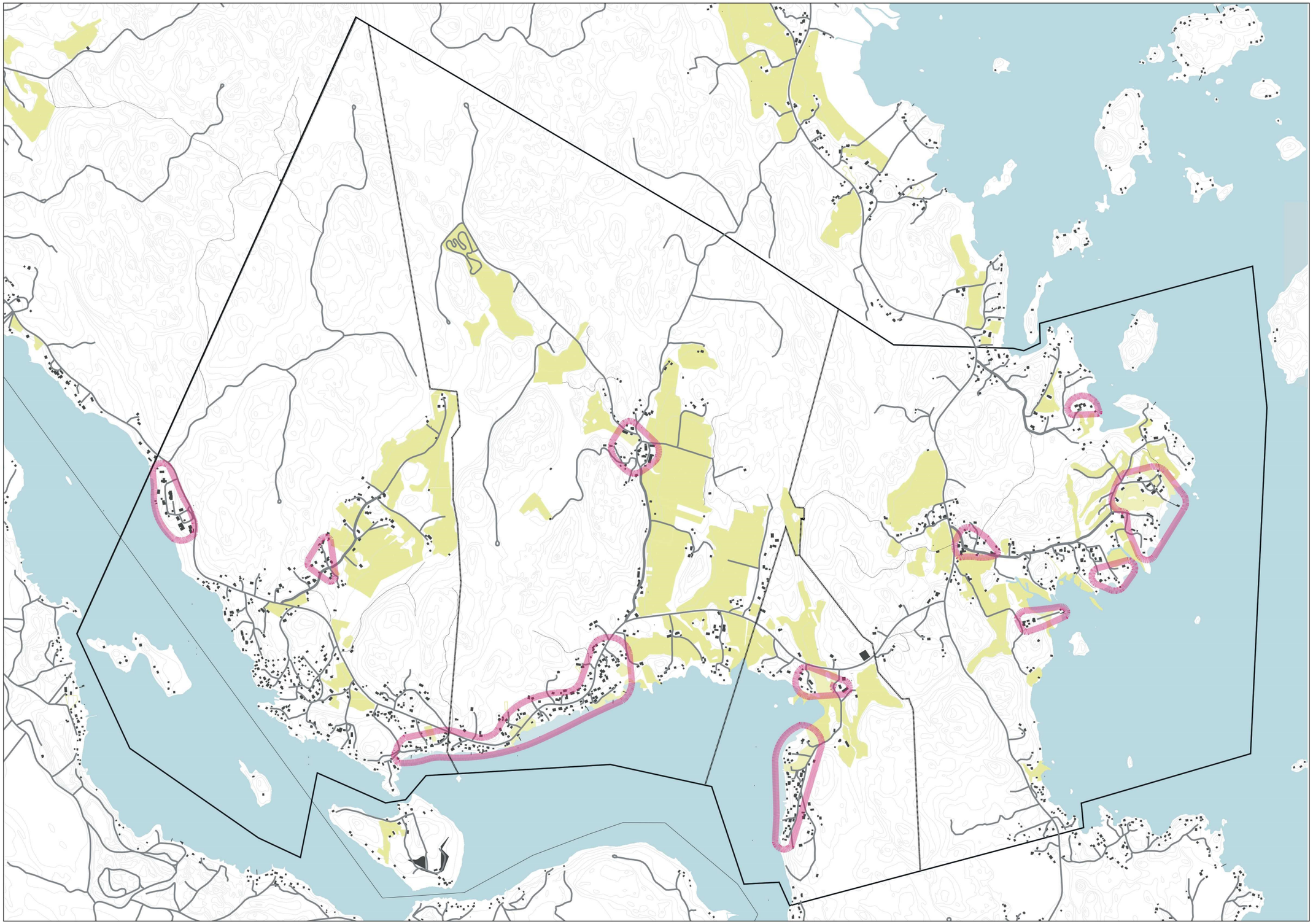

RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOKKAAT ALUEKOKONAISUUDET / 4151170 BARNENS BY

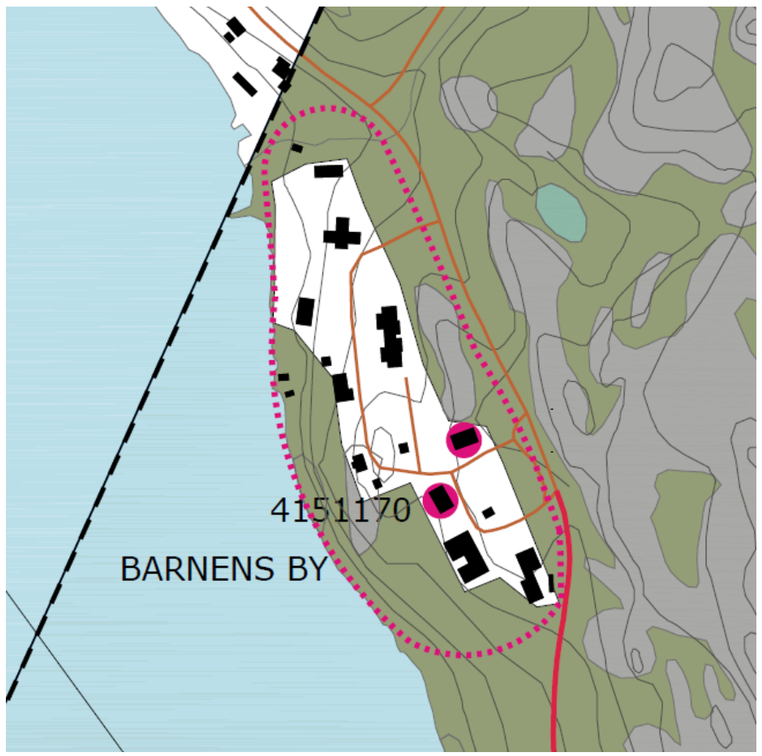

BARNENS BY

Kylä 415 Fagersta

KUVAUS

Barnens By ja Mikaelskapellet muodostavat 1926 perustetun alun perin orpolapsille tarkoitetun lastensiirtola-alueen. Alueen merkittävimpään rakennuskantaan kuuluvat arkkitehti Hilding Ekelundin suunnittelemat 1930-luvun loppupuolella rakennetut Mikaelskapellet, lastenkoti Hemmet Pia ja koulurakennus, jotka muodostavat yhtenäisen arkkitehtonisen kokonaisuuden. Alueella on myös uudempia rakennuksia.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- kulttuuriympäristön perinteinen rakennuskanta talousrakennuksineen ja pihapiireineen.
- Näkymät Voolahdentieltä kappelin suuntaan

Kulttuurihistoriallisten arvojen luokitus:
Maakunnallisesti arvokas
Aiemmat suojelupäätökset:
uudenmaan maakuntakaava. Uudenmaanliiton inventoinnit 2012

5. RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOKKAAT ALUEKOKONAISUUDET / FAGERSTAN KYLÄTONTTI

FAGERSTAN KYLÄTONTTI

Kylä 415 Fagersta

KUVAUS

Kapean mutkittelevan vanhan sorapintaisen Fagerstantien varressa vanhan kylätontin ympäristössä on säilynyt tiiviin kylämäisesti sijoittuva rakennusryhmä, johon kuuluu pääosin 1900 -luvun alkupuolella rakennettuja alueelle tyypillisiä asuin- ja maatilarakennuksia. Vanhoja kantatilojen rakennuksia alueella ei ole säilynyt. Kasvillisuus on myöhemmin peittänyt näkymiä asutukseen kiinteästi liittyneisiin viljelyalueisiin.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Fagerstadintien vanha tielinjaus ja tien luonne.
- Tiivis kylämäinen rakenne jota voidaan täydentää ympäristön perinteisen rakennustavan, mittakaavan ja luonteen huomioon ottavalla täydennysrakentamisella.
- Kulttuuriympäristön perinteinen rakennuskanta talousrakennuksineen ja pihapiireineen.
- Näkymiä avoimien viljelyalueiden suuntaan on suotavaa avata karsimalla kasvillisuutta.

Kulttuurihistoriallisten arvojen luokitus Paikallisesti arvokas
Aiemmat suojelupäätökset -

RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOKKAAT ALUEKOKONAISUUDET / VOOLAHDEN RANTAKYLÄ

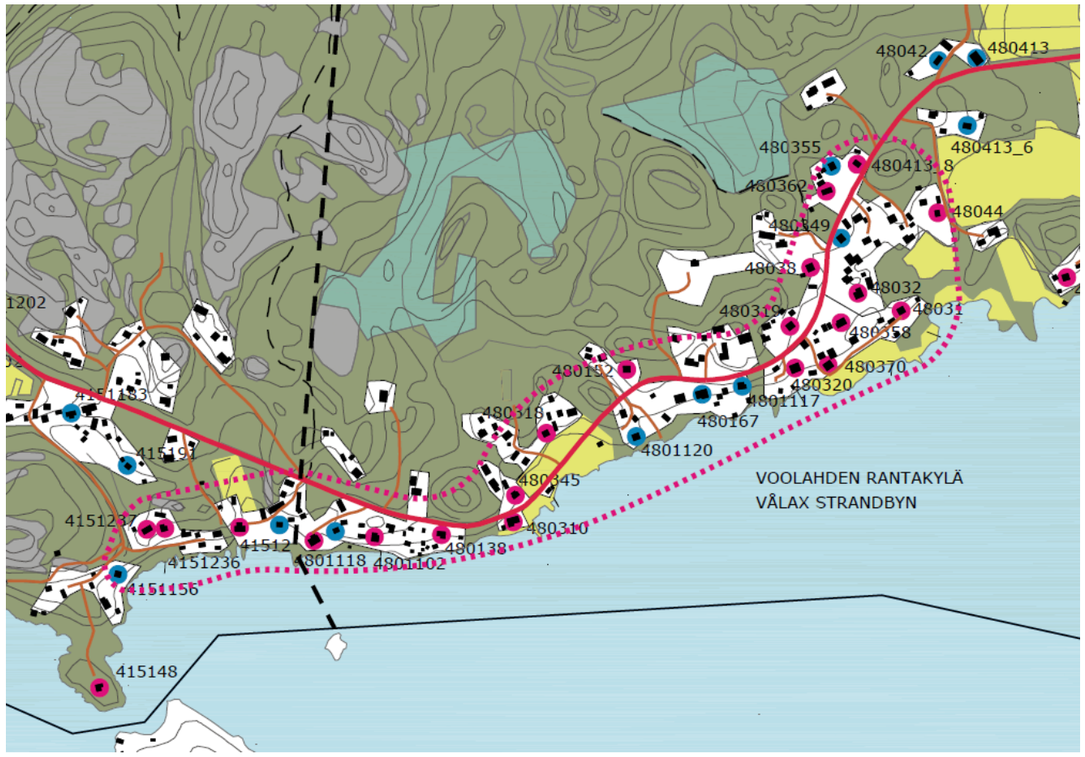

VOOLAHDEN RANTAKYLÄ

Kylä 415 Fagersta, 480 Voolahti

KUVAUS

Voolahden rantakylän rakennettu ympäristö on tulos 1800-luvun lopulla nousuun lähteneiden rannikkoelinkeinojen, kuten jaalakuljetusten ja jaalaliikenteeseen liittyvien laivanrakennus- ja korjaustöiden vaikutuksesta. Perinteisen ilmeensä säilyttänyt kylä sijoittuu tiiviinä nauhamaisena rakenteena Voolahdentien varteen rannan tuntumaan. Alueella on säilynyt ryhmä pääosin 1900-luvun alkupuolella rakennettuja 1½ -kerroksisia satula- tai taitekattoisia asuinrakennuksia, joihin usein liittyy meren puolella lasikuisti ja sen päällä parveke. Kokonaisuuteen liittyy puutarhamaisena hoidetut vehreät pihapiirit talousrakennuksineen sekä jaalapurjehduskaudelta jäänteinä olevat rannan kivipengerrykset ja laiturirakenteet. Julkisena rakennuksena korostuu tiemaisemassa vuonna 1931 rakennettu rukoushuone.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- nauhamainen rakenne, jota tilallisesti rajaa tien pohjoispuolella metsänreuna ja kalliokumpareet
- rantaviivan suuntaisesti mutkittelevan kapean kylätien perinteinen ilme, ja tien varrelta paikoin avautuvat näkymät merelle
- rannikkoelinkeinojen 1800-luvun lopulla käynnistämä pienimittakaavainen kylätien varteen sijoittuva tiivis kylämäinen rakentaminen jota voidaan edelleen täydentää ympäristön perinteisen rakennustavan, mittakaavan ja luonteen huomioon ottavalla täydennysrakentamisella.
- kulttuuriympäristön perinteinen rakennuskanta talousrakennuksineen ja pihapiireineen
- pihojen vehreä ja puutarhamainen luonne, avoimet laajat nurmialueita tai pinnoitetut piha-alueet eivät kuulu ympäristöön
- jaalakippareiden yhteisiä merenkulun elinkeinoja perinteisesti palvelleen rantavyöhykkeen osittainen julkinen ja avoin luonne
- rantamaisemassa tunnusomaiset vanhat kivi- ja puurakenteiset laiturit ja niiden jäänteet, kivetyt rantapenkereet ja venevajat

Kulttuurihistoriallisten arvojen luokitus Seudullisesti arvokas
Aiemmat suojelupäätökset -

5. RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOKKAAT ALUEKOKONAISUUDET / VOOLAHDEN YLIKYLÄ

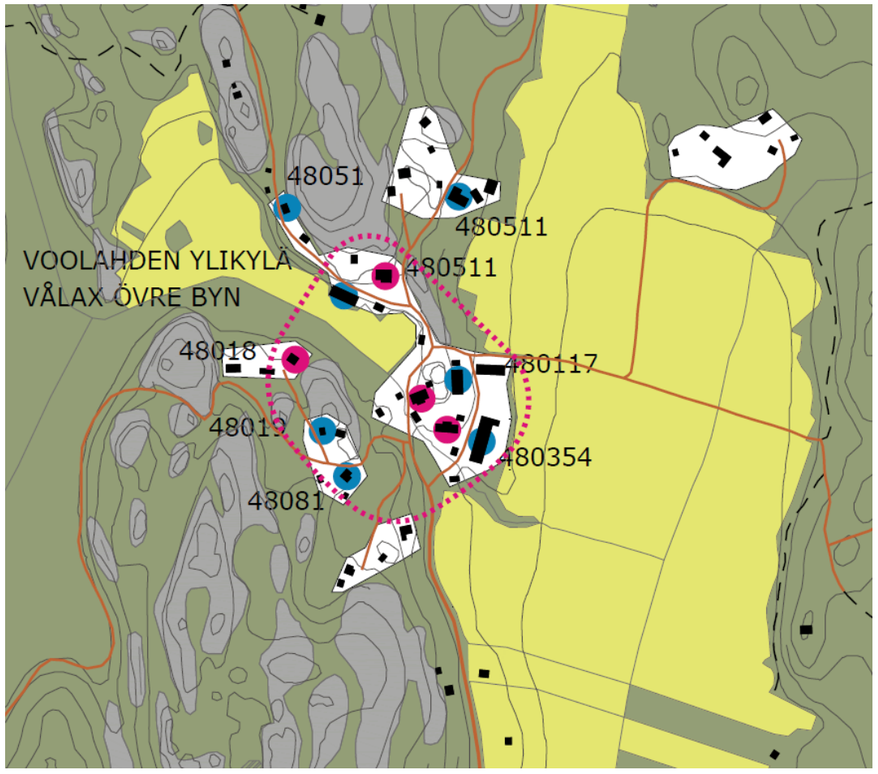

VOOLAHDEN YLIKYLÄ

Kylä 480 Voolahti

KUVAUS

Voolahden Ylikyläntien varressa peltolaakson reunalla vanhan kylätontin ympäristössä säilynyt kolmen kantatilan tilakeskusten ja näihin liittyvän asutuksen muodostama kokonaisuus. Maisemassa korostuvat kylämäelle edelleen lähekkäin sijoittuvat tilojen vanhat suurikokoiset päärakennukset ja näiden ympärille mäen reunoille sijoittuvat suurikokoiset maatilarakennukset. Tilakeskusten ympärillä on säilynyt vanhaa pienimittakaavaista rakennuskantaa.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- avoin kapea pohjoisesta etelään merenrantaan suuntautuva vanha viljelylaakso
- vanhan kapean Voolahden Ylikyläntien luonne ja tieltä avautuvat näkymät kyläkeskustassa ja viljelylaakson yli
- kolmen kantatilan rakennusten muodostama tiivis kylämäinen rakenne jota voidaan täydentää kulttuuriympäristön mittakaavan ja luonteen sekä hierarkkisen aseman huomioon ottavalla vähäisellä täydennysrakentamisella
- kulttuuriympäristön perinteinen rakennuskanta talousrakennuksineen ja pihapiireineen.

Kulttuurihistoriallisten arvojen luokitus: Paikallisesti arvokas

Aiemmat suojelupäätökset -

RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOKKAAT ALUEKOKONAISUUDET / GRÄNNÄSIN TILA JA KOULU

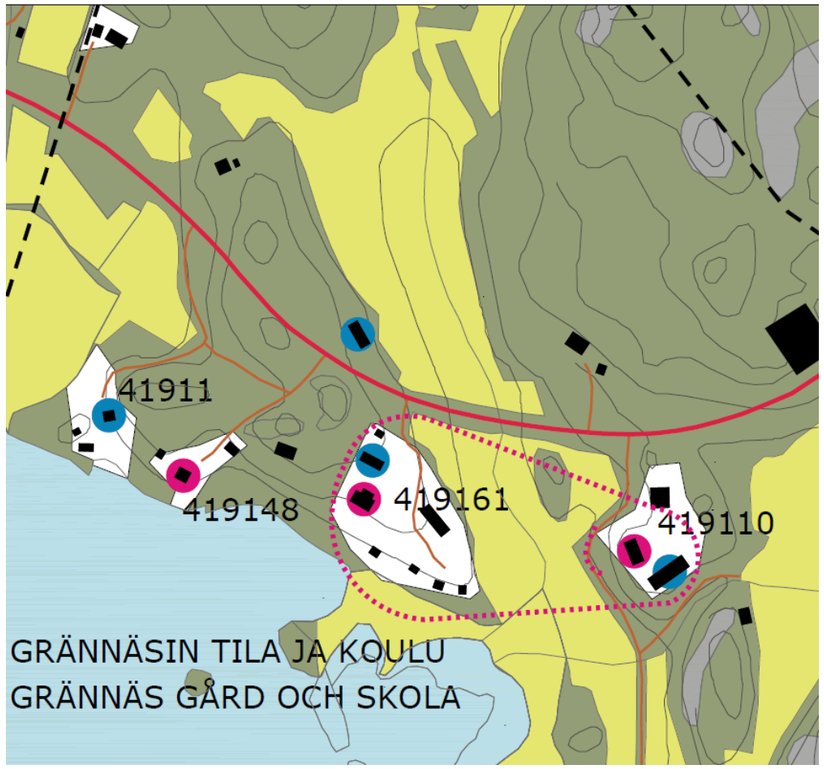

GRÄNNÄSIN TILA JA KOULU

Kylä 419 Grännäs

KUVAUS

Lahden pohjukkaan syntynyttä Grännäsin kylää on hallinnut yksi rälssitila, jonka paikalla edelleen on säilynyt tilan vanhoja rakennuksia. Grännäsin päärakennuksen lähiympäristö on ollut istutettu puutarha- ja puistoalue jonka tarkempi historia olisi syytä selvittää, maatalousrakennukset sijoittuvat asuinpihan viereen omaan pihapiiriin. Maamerkkinä omalla kukkulallaan Voolahdentien varressa on alueen ainoa säilynyt vanha 1900-luvun alussa rakennettu koulurakennus, viljelyalueita on ollut vähän, vetiset rantaniityt on suhteellisen myöhään otettu viljelykäyttöön.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Kulttuuriympäristön perinteinen rakennuskanta talousrakennuksineen ja pihapiireineen.
- Koulun ja kylän ainoan kantatilan rakennusten hierarkkinen asema maisemassa
- Voolahdentieltä avautuvat näkymät Grännäsin tilakeskukseen, koululle ja avoimen viljelyalueen yli merelle

Kulttuurihistoriallisten arvojen luokitus: Paikallisesti arvokas

Aiemmat suojelupäätökset -

5. RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOKKAAT ALUEKOKONAISUUDET / GRÄNNÄSIN RANTA-ASUTUS

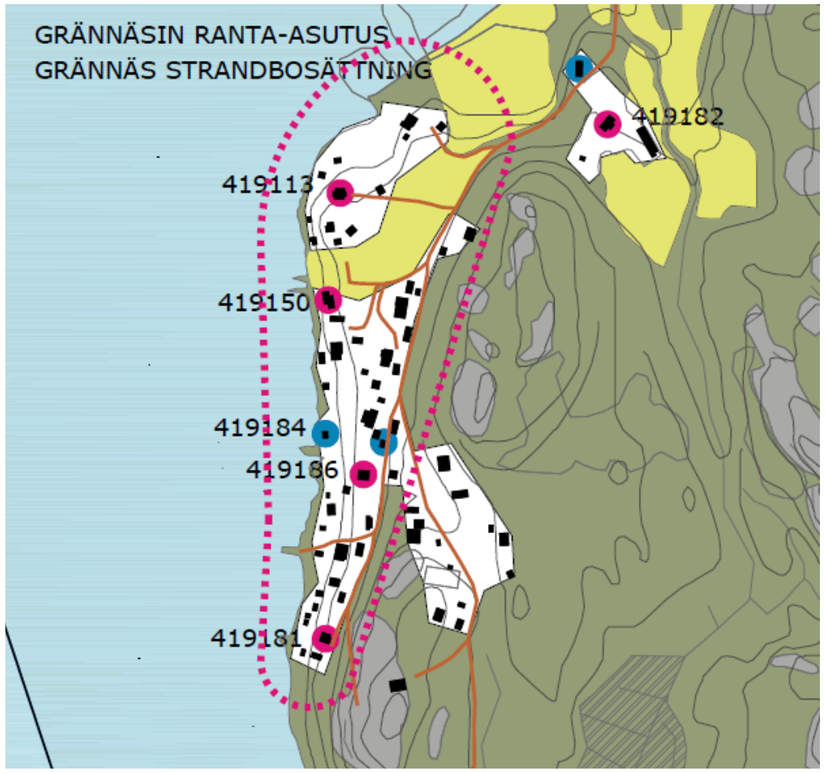

GRÄNNÄSIN RANTA-ASUTUS Kylä 419 Grännäs

KUVAUS

Maisemassa korkealle kohoavan metsäisen kallion alle muodostuneelle kapealle rantavyöhykkeelle sijoittuva jaalakippareiden asutus, joka on alkanut muodostua 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Mäen rinteessä kulkevan tien alapuolelle on muodostunut tiivis, pienimittakaavainen kylämäinen asutus. Rantavyöhykkeellä, joka aikanaan on palvellut merenkulun elinkeinoja, on säilynyt maisemalle tunnusomaisia vanhoja kivi- ja puurakenteisia laitureita ja niiden jäänteitä sekä kivettyjä rantapenkereitä ja venevajoja. Perinteiset asuinrakennukset ovat muodoltaan kompakteja 1½ kerroksisia satulakattoisia tai taitekattoisia pienehköjä erillispientaloja, joihin usein liittyy meren puolella lasikuisti ja sen päällä parveke.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- nauhamainen suurmaisemalle alisteinen rakenne, jota tilallisesti rajaa tien länsipuolella kohoava metsäinen mäki
- vanhan tien luonne ja tien varrelta paikoin avautuvat näkymät merelle
- rannikkoelinkeinojen 1800-luvun lopulla käynnistämä pienimittakaavainen kylätien varteen sijoittuva tiivis kylämäinen rakentaminen, jota voidaan edelleen täydentää ympäristön perinteisen rakennustavan, mittakaavan ja luonteen huomioon ottavalla täydennysrakentamisella
- kulttuuriympäristön perinteinen rakennuskanta talousrakennuksineen ja pihapiireineen
- pihojen vehreä ja puutarhamainen luonne, ympäristöön eivät kuulu avoimet laajat nurmialueita tai pinnoitetut piha-alueet
- jaalakippareiden yhteisiä merenkulun elinkeinoja perinteisesti palvelleen rantavyöhykkeen osittainen julkinen ja avoin luonne
- rantamaisemassa tunnusomaiset vanhat kivi- ja puurakenteiset laiturit ja niiden jäänteet, kivetyt rantapenkereet ja venevajat

Kulttuurihistoriallisten arvojen luokitus Paikallisesti arvokas

Aiemmat suojelupäätökset -

RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOKKAAT ALUEKOKONAISUUDET / GÄDDRAGIN KYLÄ

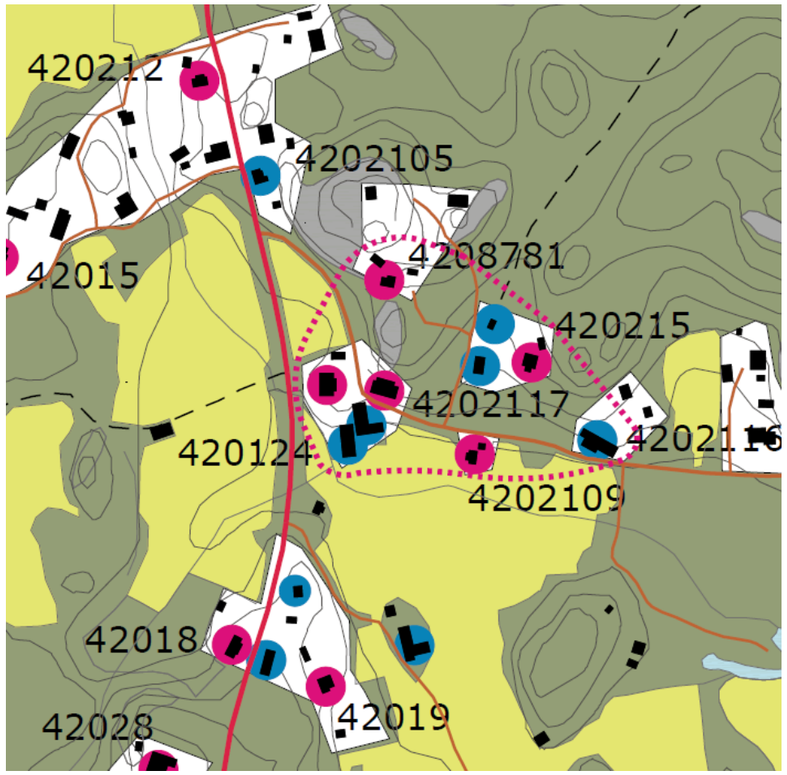

GÄDDRAGIN KYLÄ

Kylä 420 Gäddrag

KUVAUS

Gäddragin kylätontti sijaitsi luoteis-kaakkoissuuntaisen peltolaakson keskivaiheessa. Ryhmäkylän rakenne vanhalla kylätontilla on edelleen Gäddragintien varressa hahmotettavissa tiiviinä asuin- ja maatalousrakennusten ryhmänä. Kylän läpi aiemmin kulkenutta tielinjausta on myöhemmin muutettu. Alueella on tiivisti vierekkäin sijoittuvien kantatilojen pihapiireissä säilynyt edustava ryhmä 1800-luvun ja 1900-luvun alun maatilarakennuksia. Näkyvimmin Gäddragintien maisemassa ovat Mattaksen/Yrjaksen ja Grannaksen tunnusomaiset päärakennukset sekä viljelyalueen reunaan sijoittuvat suurikokoiset talousrakennukset.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- avoin peltolaakso
- Gäddragintieltä avautuvat näkymät kyläkeskuksen suuntaan ja viljelyalueiden yli
- kolmen kantatilan rakennusten muodostama tiivis kylämäinen rakenne jota voidaan täydentää kulttuuriympäristön mittakaavan ja luonteen sekä hierarkkisen aseman huomioon ottavalla vähäisellä täydennysrakentamisella
- kulttuuriympäristön perinteinen rakennuskanta talousrakennuksineen ja pihapiireineen.

Kulttuurihistoriallisten arvojen luokitus Paikallisesti arvokas

Aiemmat suojelupäätökset -

5. RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOKKAAT ALUEKOKONAISUUDET / SUNDMALM

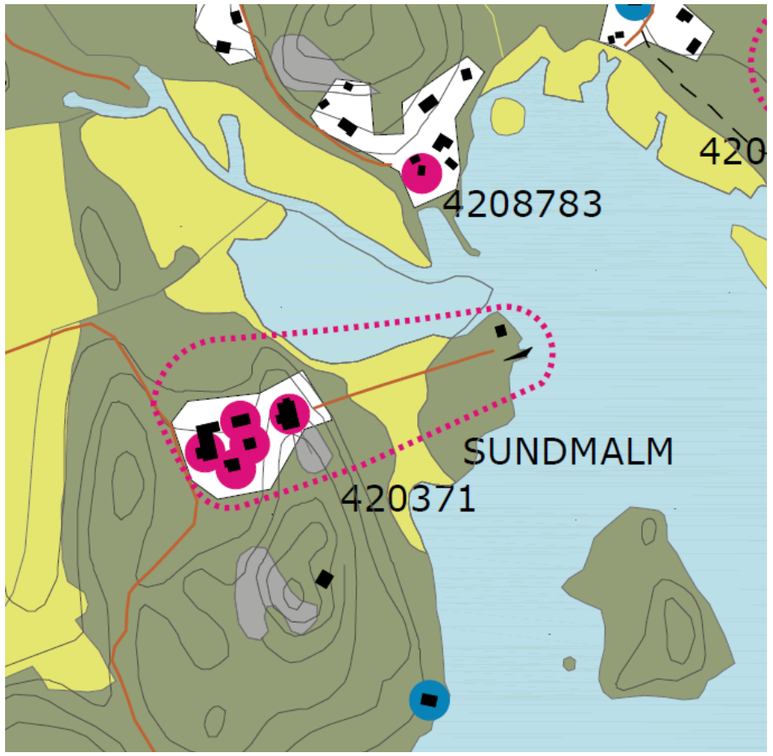

SUNDMALM Kylä 420 Gäddrag

KUVAUS

Gäddragin vanhan kyläkeskustan läheisyyteen sijoittuva eheän ja omaleimaisen kokonaisuuden muodostama 1920-luvulla rakennettu mallimaatilan ja kesähuvilan yhdistelmä, jonka 1930-luvun uusiksi omistajiksi tulivat tuleva Suomen tasavallan presidentin Risto Ryti ja hänen vaimonsa Gerda Ryti. Mahdollisesti arkkitehti Elias Paalasen suunnittelemat, pääosin 1920-luvuilta peräisin olevat klassistisia piirteitä omaavat rakennukset sijoittuvat tiiviinä ryhmänä itään merenlahdelle avautuvan mäen päälle. Huvilamainen kookas päärakennus sijoittuu korkeimmalle kohdalle mäenharjanteelle ja talousrakennukset sen länsipuolelle muodostuvan talouspihan ympärille. Kokonaisuuteen liittyy puutarha-arkkitehti Bengt Schalinin Sundmalmin tilaa varten vuonna 1937 laatima puutarhasuunnitelma käytävineen ja terasseineen. Pihapiirissä on vanhaa, maisemallisesti merkittävää puustoa. Edessä oleva saari on yhdistetty mantereeseen kivipengerryksellä. Saaren kärjessä on huonokuntoinen laituri ja vanha uimahuone. Kohde liittyy alueelle 1900-luvun alussa rakennetun kolmen mallimaatilan ryhmään ja on osa Gäddragsfjärdenin maisemaa.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Kulttuuriympäristön kulttuurihistoriallisesti ja rakennushistoriallisesti arvokas rakennuskanta talousrakennuksineen ja pihapiireineen
- Pihapiirin hierarkkinen jäsentely
- Pihapiirin maisemallisesti merkittävä puusto
- Edustan saaren luonne ja asema maisemassa

Kulttuurihistoriallisten arvojen luokitus Valtakunnallisesti arvokas

Aiemmat suojelupäätökset suojeltu rakennussuojelulailla. Päätös YM 30/561/98

Suojelumääräykset (YM 30/561/98) :

1. Rakennuksia ja suojeltavaa aluetta puustoineen tulee käyttää ja hoitaa siten, että niiden kulttuurihistoriallinen arvo säilyy.
2. Rakennusten ulkoasun korjauksissa tulee käyttää alkuperäistä vastaavia materiaaleja ja mahdollisten muutosten tulee olla ennallistavia.
3. Päärakennuksen huonejako ja historiallinen kiinteä sisustus tulee säilyttää.
4. Museovirastolla on oikeus antaa tarkempia ohjeita suojelumääräysten soveltamisesta ja myöntää niistä vähäisiä poikkeuksia.

RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOKKAAT ALUEKOKONAISUUDET / BÖKARS JA BONÄS

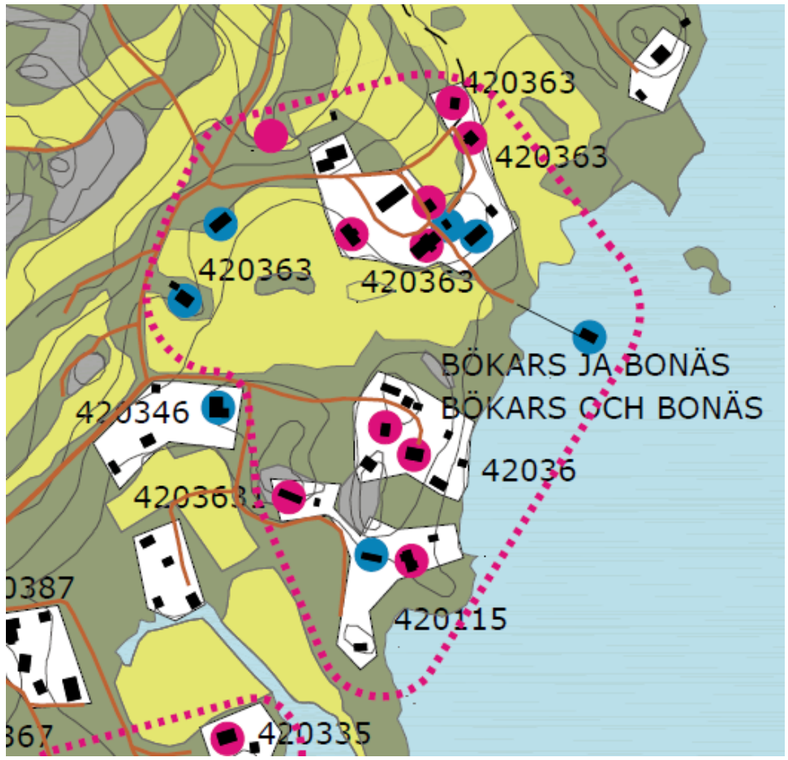

BÖKARS JA BONÄS Kylä 420 Gäddrag

KUVAUS

Bökars on 1920-luvulla mallimaatilaksi rakennettu maatila. Tila tuli Armi Ratian ja Marimekon aikana 1960-1980-luvuilla laajemmin tunnetuksi edustus– ja virkistystilana. Alueella on suuri määrä alkujaan maatilakäyttöön ja myöhemmin edustuskäyttöön rakennettuja ja siirrettyjä rakennuksia, sekä puistomainen hoidettu laaja pihapiiri. Pihapiiriin 1980-luvulla rakennettu golfkenttä on jonkin verran muuttanut alkuperäistä ilmettä tuoden siihen uuden puistomaisen kerrostuman. Paikkaan liittyy Marimekon ajalta erityistä ja kulttuurihistoriallista arvoa. Alueeseen liittyy arkkitehti Arno Ruusuvuoren Marikylää varten 1965 suunnittelema koetalo. Bökarsin eteläpuolella Bonäsin alueella on ympäristön tunnusomaista vanhaa jaalakippariasutusta.

Bökarsin tilakokonaisuus liittyy alueelle 1900-luvun alussa rakennetun kolmen mallimaatilan ryhmään.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Ympäristön kokonaisrakenne
- Kulttuuriympäristön arvokas rakennuskanta talousrakennuksineen ja pihapiireineen.
- Pihapiirin hierarkkinen jäsentely
- Pihapiirin maisemallisesti merkittävä puusto

Kulttuurihistoriallisten arvojen luokitus Seudullisesti arvokas

Aiemmat suojelupäätökset -

5. RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOKKAAT ALUEKOKONAISUUDET / NÄSEVIKEN

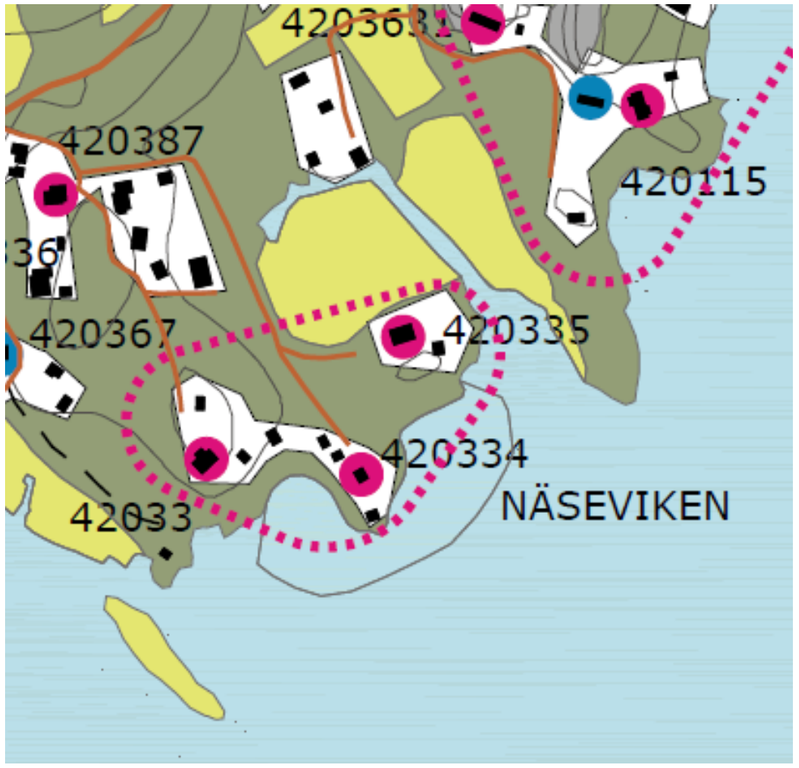

NÄSEVIKEN Kylä 420 Gäddrag

KUVAUS

Luonnontilaiselle niemelle sijoittuva kolmen 1930-1950-luvuilla rakennetun arkkitehtuuriltaan korkeatasoisen loma-asunnon muodostama kokonaisuus. Ryhmään kuuluvat kaksi arkkitehti Bertel Saarnion suunnittelema 1950-luvulla rakennettua loma-asuntoa, joista toinen, korkeiden pilarien varaan rakennettu huvila, edustaa maassamme aivan poikkeuksellista 1950-luvun kokeellista arkkitehtuuria. Kolmas rakennuksista edustaa 1920-1930-luvun klassismin huvila-arkkitehtuuria.

Tunnusomaista maisemalle on monimuotoinen rantaviiva pienine lahtineen, jotka osittain ovat muuttuneet rantaniityiksi, myöhemmin ovat kaislikot vallanneet matalia merenlahtia.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Ympäristön kokonaisrakenne
- Kulttuuriympäristön arvokas rakennuskanta ja luonnontilaisine ja hoidettuine pihapiireineen

Kulttuurihistoriallisten arvojen luokitus Paikallisesti arvokas

Aiemmat suojelupäätökset -

RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOKKAAT ALUEKOKONAISUUDET / HAUENKOUKKU

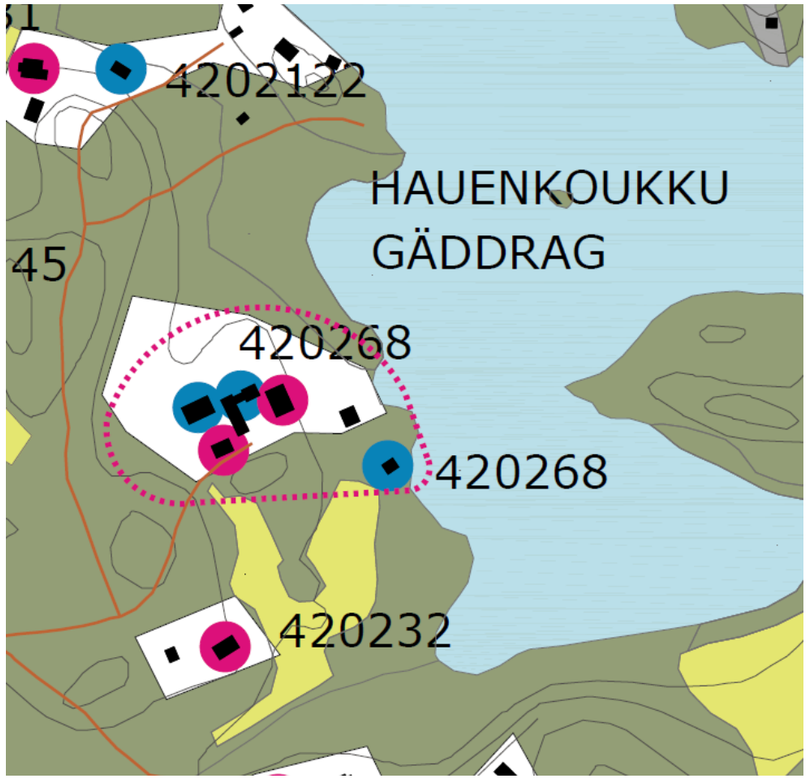

HAUENKOUKKU

Kylä 420 Gäddrag

KUVAUS

Arkkitehti Elias Paalasen itselleen 1920-luvun alussa suunnittelema mallimaatilan ja kesänviettopaikan kokonaisuus, johon liittyy päärakennus ja ryhmä samanaikaisia talousrakennuksia sekä puutarha ja tenniskenttä. Hauenkoukusta rakentui päärakennuksineen, talousrakennuksineen ja puutarhoineen omaperäinen, yhtenäinen kokonaisuus, jonka ulkorakennukset on suunniteltu yksityiskohtia myöten hyvin taidokkaasti. Pää– ja sivurakennus edustavat klassismin innoittamaa, 1910-luvun huvilakilpailuissa paljon esillä ollutta näkemystä.

Kokonaisuus on hyvin säilynyt. Maatila sijoittuu merenlahden rannalle erilleen muusta kylärakenteesta..

Kohde liittyy alueelle 1900-luvun alussa rakennetun kolmen mallimaatilan ryhmään (Bökars, Sundmalm ja Hauenkoukko).

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Ympäristön kokonaisrakenne
- Kulttuuriympäristön arvokas rakennuskanta ja pihapiiri puutarhoineen ja istutuksineen.
- Pihapiirin hierarkkinen jäsentely
- Pihapiirin maisemallisesti merkittävä puusto

Kulttuurihistoriallisten arvojen luokitus Seudullisesti arvokas

Aiemmat suojelupäätökset -